
Дім сад город
8
2002

Юридичні консультації

Рубрику веде І.Миронець, канд. юр. наук

Земля для сільських працівників соціальної сфери

Запитання: на яких умовах надається земля у власне користування сільським працівникам соціальної сфери? Наприклад, вчителям, поштарям, продавцям та іншим.

Н.Колос, *Кіровоградська обл.*

Надання земельних ділянок громадянам, які згідно з указом Президента України від 8 серпня 1995р. "Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям" не набувають права на земельну частку (пай) із земель колективної власності недержавних сільськогосподарських підприємств, хоч і проживають у сільських населених пунктах, здійснюється із земель запасу та резервного фонду.

Відповідно до вище названого Указу Президента України від 8 серпня 1995 р., створений під час передачі земель у колективну власність резервний фонд земель використовується для передачі у приватну власність або надання в користування земельних ділянок переважно громадянам, зайнятим у соціальній сфері на селі, а також іншим особам, яких приймають до членів сільськогосподарських підприємств або які переселяються до сільської місцевості для постійного проживання.

Землями резервного фонду розпоряджаються місцеві ради, які в межах своєї компетенції надають їх у власність або в користування юридичним та фізичним особам у розмірах, визначених Земельним кодексом України.

Щодо осіб соціальної сфери, то 12 квітня 2002 р. Президент України видав Указ "Про забезпечення економічних інтересів і соціального захисту працівників соціальної сфери села та розв'язання окремих питань, що виникли в процесі проведення земельної реформи", яким зобов'язав державні адміністрації усіх рівнів забезпечити формування на території кожної сільської (селищної) ради із земель запасу та резервного фонду земельних масивів у розмірі не менше 50 відсотків наявної площі цих земель для надання у користування земельних ділянок працівникам соціальної сфери села та пенсіонерам із їхнього числа.

Працівники соціальної сфери як і інші громадяни, що проживають у сільській місцевості, мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства в розмірі — не більше 2,0 гектара; для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) — не більше 0,25 гектара у селах і не більше 0,15 гектара у селищах; для ведення садівництва — не більше 0,12 гектара (ст. 121 Земельного кодексу України).

Громадяни (в тому числі і працівники соціальної сфери) можуть орендувати земельні ділянки для сінокосіння і випасання худоби, а також для городництва (ст. 34 і 36 Земельного кодексу України).

Якщо заповіт не залишили

Після батькової смерті головою двору залишилася мати. Вона заповіла обійстя своїй дочці, котра має власний будинок і в ньому проживає.

Запитання: яка частка батькової спадщини належить мені і моїй сім'ї? Я прописаний і проживаю з сім'єю на одному подвір'ї з матір'ю. Отже, чи маю я право збудувати хату на подвір'ї, де проживаю?

Ів. Пастухевич, *Чернігівська обл.*

Питання спадкування регулюється Цивільним кодексом України (розділ VII). Згідно з цим кодексом існує два порядки спадкування: спадкування за законом і спадкування за заповітом. Кожний громадянин має право за життя розпорядитися своїм майном на випадок смерті. Таке розпорядження, здійснене у встановленій законом формі, називається заповітом.

Коли ж громадянин не залишив заповіту або заповіт виявився недійсним, або спадкоємець не прийняв спадщину — настає спадкування за законом. Як видно з листа, батько заповіту не залишив і після його смерті мало б бути спадкування за законом. Відтак спадкоємцями були б: мати, як дружина померлого, і діти (Ви з сестрою). Але тоді питання про спадщину не ставилось. Усе майно перейшло у володіння матері (дружини померлого).

Тепер мова йде про заповіт матері. Треба мати на увазі, що заповіт вступає в силу після смерті заповідача.

Згідно з Цивільним кодексом усе майно, зазначене в заповіті, переходить до особи чи осіб, вказаних у ньому (ст. 534 Цивільного кодексу України). Винятком є лише непрацездатні або неповнолітні діти, а також непрацездатне подружжя, батьки (усиновителі), утриманці заповідача,. Вони успадковують, незалежно від змісту заповіту, не менше двох третин частки, яка належала б кожному з них за спадкування за законом (ст. 535 Цивілльного кодексу України).

Вказаний результат, звичайно, Вас задовольнити не може. В даній ситуації Вам можна порадити здійснити розділ спільного майна з матір'ю і таким чином визначити свою частку, не чекаючи відкриття спадщини. Спадщина відкривається після смерті спадкодавця.

Щодо будівництва власного будинку на земельній ділянці матері, де Ви проживаєте. Таке будівництво можливе за згоди матері на розділ земельної ділянки і відповідного рішення місцевої ради.

Крім того, Ви, згідно із Земельним кодексом України (ст. 121), можете одержати за ухвалою місцевої ради самостійну земельну ділянку для будівництва в іншому місці населеного пункту.

Квасоля
на наших грядках

В останні роки городники Сумщини почали активно займатися вирощуванням на своїх городах квасолі. З'ясувалося, що при дотриманні певних агротехнічних заходів можна одержати непогані врожаї цієї надзвичайно корисної рослини.

У світі культивують декілька видів квасолі: звичайну, багатоквіткову, рисову, золотисту, маш, лімську тощо. У наших умовах (на Сумщині) з-поміж усього цього різноманіття росте лише квасоля звичайна, і тільки окремим ентузіастам іноді вдається виростити деякі сорти лімської та спаржевої квасолі.

Квасоля звичайна — однорічна культура з родини бобових. У неї, як і в інших бобових, на коренях є бульбочки, заселені азотфіксуючими бактеріями, здатними засвоювати атмосферний азот і перетворювати його у добре засвоювану рослинами форму. Тому ця рослина поліпшує і збагачує грунт, отже, є хорошим попередником для інших культур.

Насіння і зелені боби квасолі дуже смачні й поживні: у насінні міститься багато білка, який за своїм складом близький до тваринного і добре засвоюється організмом людини. Зелені боби багаті на білок, цукри, вітаміни, солі калію, кальцію, магнію, фосфору, заліза, йоду та інші біологічно активні речовини, і водночас у них мало клітковини.

У народній медицині широко застосовують висушені стулки бобів у сортів квасолі з білими й жовтими лопатками. Відваром лопаток або квіток лікують захворювання нирок, сечового міхура, гіпертонію, подагру, хронічний ревматизм тощо. Відвар квасолевих лушпайок вживають для зниження вмісту цукру в крові.

Існує безліч різновидів квасолі звичайної. За формою куща вона буває виткою (коловою) і кущовою. Виткі сорти теплолюбніші і достигають пізніше, ніж кущові. Вони дають урожай лише за умов спекотного літа або в теплиці.

Широко відомі сорти спаржевої квасолі — Кентуккі, Атлас. Це високорослі рослини, які потребують опори. Їхні довгі безволокнисті боби призначені для споживання свіжими або для переробки. Фана — низькорослий сорт спаржевої квасолі. Лопатки у нього зелені, смачні. Сорти Вондер, Тара і Блу Лейк — колові.

Кущові сорти найбільш скоростиглі й зручні у вирощуванні, саме їх і доцільно культивувати на наших городах. Одним з кращих у своїй колекції я вважаю високоврожайний сорт Канадський абориген з яскраво-малиновими, смачними плодами, а також сорт Лаура з довгими яскраво-жовтими безволокнистими лопатками і надзвичайно смачними плодами.

За будовою стулок боби поділяються на лущильні (зернові) і цукрові. У лущильних сортів на внутрішньому боці стулок рано розвивається товстий пергаментний шар із здерев'янілих клітин, а на швах бобів — грубі волокна. У цукрових сортів у фазі технічної стиглості пергаментного шару і волокон немає. Вони з'являються лише у перестиглих бобів і бувають дуже тонкими. Цукрові сорти часто називають спаржевими. М'ясисті стулки їх споживають у свіжому вигляді недозрілими (цілими бобами). Якщо по швах є волокна, їх необхідно видалити.

Кращі цукрові сорти — Сакса без волокна 615, Тріумф цукровий 764 та деякі інші, які дають сталі врожаї. Сорти зарубіжної селекції також добре ростуть у наших грунтово-кліматичних умовах. Вони відзначаються великою різноманітністю форм, кольору й смаку бобів. Наприклад, красиві, соковиті зелені лопатки дають сорти Фана, Аклайм і Санрей, Кроппер схожий на індіанський вігвам, тому що боби у нього розміщуються над листками. Сорт Деметр чудовий для консервування. Добре вдається кущовий Блу Лейк. Є сорти із золотисто-жовтими бобами: Берголд, його використовують як спаржевий і лущильний; Лаура — ранньоранній, низькорослий, з довгими яскраво-жовтими безволокнистими лопатками і дуже смачними плодами; Блек векс, який теплого літа дає хороший урожай чорного насіння. Існує також квасоля з фіолетовими бобами — Пепл куін. Всі ці сорти за умов жаркого літа достигають протягом 51—58 днів.

Зернові сорти розрізняються за формою й розміром насіння, особливостями росту й розвитку. Колір квасолин теж дуже різноманітний — білий, чорний, одноколірний і пістрявий, крапчастий, мармуровий тощо. Серед зернових найбільше цінуються рослини з тонким пергаментним шаром у бобах: Щедрий — дуже ранній сорт, Канадський абориген і Грибовська 92 — середньоранні, решта, менш скоростиглі, у нашій області малоурожайні. Існують і проміжні форми, у яких пергаментний шар утворюється дещо пізніше.

Біологічні особливості

Вимоги до тепла

Квасоля — теплолюбна культура. Насіння починає проростати при 10—12°С. Сходи не витримують зниження температури і пошкоджуються вже при мінус 0,5°С. Дорослі рослини можуть витримувати короткочасні заморозки до мінус 2°С. За умов холодного і вологого літа достигання квасолі значно затримується.

Вимоги до світла

Квасоля дуже світлолюбна, не витримує затінку, особливо на початку розвитку. Якщо освітлення недостатнє, рослини слабішають, урожай зменшується. Це культура короткого дня, тому використовувати у нашій області неперевірені південні та зарубіжні сорти дуже ризиковано — можна залишитися без урожаю. А такі сорти, як Щедра, Тріумф цукровий та деякі інші, не реагують на тривалість дня.

Дім • сад • город • 8
Щомісячний виробничо-практичний журнал
Засновник і видавець – КП "Редакція журналу "Дім, сад, город"
Зареєстрований Міністерством інформації України,
серія КВ, №3536 від 23.10.98 р.
Видається з січня 1989 р.

Вимоги до вологості грунту і повітря

Квасоля погано реагує як на надмірне зволоження, так і на дефіцит вологи. Витримує незначну посуху, проте якість плодів погіршується, вони стають грубими й волокнистими. Сухість повітря негативно впливає на рослини, підвищена вологість — ще гірше, оскільки це призводить до захворювань.

Вимоги до грунту

Віддає перевагу окультуреним супіскам і суглинкам з глибоким стоянням підгрунтових вод. Для цієї культури непридатні важкі, перезволожені, а також холодні глинисті грунти. Вона погано росте на вологих, кислих, виснажених грунтах. На бідних землях боби овочевої квасолі грубішають. Оптимальна реакція грунтового розчину (pH) 6,5—7,5.

Агротехніка вирощування

Кращі попередники для квасолі — огірки, помідори, капуста, картопля. Не можна повторно висівати її на одному й тому ж місці, бажано робити перерву (5—6 років).

Місце для сівби квасолі вибирають тепле, добре освітлене сонцем. Восени грунт перекопують на повний штик лопати, вносять перегній — по відру на квадратний метр. Навесні додають аміачну селітру — 10 г та суперфосфат — 30—40 г на квадратний метр. Калійні добрива теж необхідні для цієї рослини, але краще вносити попіл (2—3 склянки на 1 м^2). Усі ці добрива можна замінити повним мінеральним добривом (40—50 г/м^2).

Підготовка насіння до сівби

Для висівання потрібно відібрати насіння без ознак ураження хворобами та шкідниками, вирівняне за розміром, відбракувавши недорозвинуті, щуплі, биті насінини. Краще використовувати насіння минулорічного врожаю, хоча за правильного зберігання воно не втрачає схожості протягом 4—7 років. Правильне зберігання — це в сухому приміщенні з доброю вентиляцією, а не в поліетиленових пакетах.

Не можна замочувати насіння квасолі аж до набухання перед сівбою, як прийнято робити з горохом, тому що в наших умовах насінини згниють у землі, особливо якщо після сівби буде прохолодна погода. Як свідчить досвід, найкращий спосіб обробки насіння, що забезпечує високу схожість, — це залити насіння гарячою (60—70°C) водою на 15 хв. (не більше), й одразу висівати. Завдяки цьому гинуть збудники хвороб і шкідники, що знаходяться в зернах, а рослини виростають здоровими.

Сівба насіння

Лущильні сорти краще вирощувати розсадним способом, інакше урожай буде невисоким. Щоправда, за умов холодного, дощового літа він може виявитися низьким і з розсади, проте без врожаю не залишитеся, тому що недостиглі боби лущильних сортів — це також урожай.

На розсаду насіння висівають в середині або в останній декаді травня в теплицю. У першій декаді червня, коли припиняться нічні заморозки, сіянці, які до цього часу вже достатньо зміцніють і матимуть 1—2 справжніх листка, можна висадити з грудкою землі у відкритий грунт на постійне місце. Пересаджування з грудкою землі рослини добре витримують й без затримки починають рости.

Цукрові сорти можна одразу висівати в грунт, тільки-но прогріється земля й минуть основні нічні заморозки (як правило, на початку червня). Схема садіння — 15—20 см у рядку і 30 см між рядками. Насіння загортають на глибину 4—5 см і висівають спочатку через 8—10 см у рядку, тому що якась кількість його не зійде, а частину доведеться розсадити. Спершу посіви потрібно на ніч накривати плівкою, а вдень обов'язково відкривати, щоб не загнили. Обнадійливі результати одержали, накриваючи посіви лутрасилом.

Страви з стручкової квасолі

З овочевої квасолі готують різні страви й консерви. Для цього боби промивають у воді, обрізують кінчики, видаляють волокна у стулках, ріжуть шматочками й кип'ятять у підсоленій воді 20—25 хв. Потім воду зливають. З вареної квасолі можна приготувати такі страви.

Суп з молодої квасолі

Зварити бульйон з нежирного м'яса, покласти в нього кубики картоплі, довести до кипіння, додати пасеровану цибулю, томат-пюре і нарізані лопатки квасолі. Варити до готовності. Подаючи до столу, посипати зеленню.

Смачний суп можна зварити з курки і молодої квасолі, додавши до нього кружечки помідорів, з яких знято шкірку, а також підсмажену цибулю, перець-горошок, петрушку, кріп, базилік. На 1 кг курки — 300 г квасолі, 500 г помідорів, 2 цибулини, решта — за смаком.

Салат з квасолі

1. Перемішати лопатки квасолі з кружальцями цибулі-ріпки. Посолити, додати цукор, оцет, перець, олію, кріп або петрушку, можна покласти товчений часник. Викласти в салатницю, прикрасити скибочками вареного яйця і червоних помідорів.

2. Порізані на часточки лопатки квасолі змішати з нарізаними скибочками вареної картоплі, дрібно порізаною цибулею-ріпкою, петрушкою. Приправити оцтом, олією, посолити, поперчити, додати тертий мускатний горіх. Такий салат можна готувати взимку з консервованої квасолі.

Омлет з квасолі

Підсмажити на маслі варену квасолю, залити збитими з молоком яйцями, ще раз підсмажити. Омлет поперчити, посипати зеленню петрушки і тертим сиром. А можна просто залити квасолю яйцями й підсмажити. Не завадить перед заливанням яєць додати пасеровану з помідорами цибулю.

Молода квасоля по-французьки

Очищені від шкірочки помідори натерти на тертці, поварити їх з олією до бажаної густоти, не забувши посолити. Полити квасолю одержаним соусом, поперчити, прикрасити скибочками варених яєць.

Квасоля із сметаною

Варену квасолю залити збитою сметаною. Можна покласти часник або дрібно порізаний кріп. Замість сметани можна приправити квасолю вершковим маслом або майонезом, посипати петрушкою. Прикрасити помідорами. Подавати до столу як салат або як гарнір до м'яса.

Квасоля в томаті

Спасерувати дрібно нарізану цибулю до золотисто-

Догляд за рослинами

Він передбачає прополювання, розпушування грунту, боротьбу з шкідниками й хворобами. У період інтенсивного росту листя, а також цвітіння і наливання бобів рослини потрібно поливати, якщо стоїть посушлива погода. У серпні поливи слід припинити за будь-якої погоди, а в дощову необхідно накрити посіви, тому що рослини можуть захворіти. Перед початком цвітіння кожному кущикові встановлюють опору висотою 50—60 см, щоб рослини не полягли від дощу та вітру.

Квасоля добре реагує на підживлення мікродобривами. Їхній склад залежить від вмісту цих елементів у грунті. На кислих грунтах ефективний молібден, на нейтральних — бор, на піщаних та кислих — марганець, на торфових — мідь. Підживлювати доцільніше у вигляді позакореневих обприскувань під час бутонізації — початку цвітіння.

Хворіє квасоля тільки у вологу погоду. Якщо побачите на грядці листя та боби з ознаками ураження бактеріальними або грибними хворобами, негайно видаліть їх — це найкращий практичний спосіб, прийнятний для наших городів.

Збирання врожаю

Лопатки квасолі збирають для їжі постійно, в міру їхнього достигання, тобто коли вони виповняться, а квасолини будуть з пшеничне зерно. Пізніше вони можуть грубішати. Як правило, збирати урожай можна через два тижні після формування зав'язей. Боби в цей час легко розламуються, вони соковиті й м'ясисті. Напівцукрові сорти потрібно збирати на кілька днів раніше.

У зернових сортів наприкінці липня слід зірвати верхні квітки, а в холодне літо доводиться збирати також і верхні, недостиглі боби, щоб нижні яруси встигли дозріти. Достиглі боби потрібно зрізати й одразу вилущити, зерно розсипати в один шар для просушування, бо воно може загнити. Квасоля різних сортів зберігає сортові ознаки, тому що ця рослина самозапильна.

Зрізані стручки квасолі довго не зберігаються. Вони в'януть, стають не такими смачними, втрачаються вітаміни. Тому відразу після збирання їх потрібно з'їсти або законсервувати.

Матеріал підготував ***М. Цеков,***
м. Путивль Сумської обл.

го кольору, додати томатний сік, червоний мелений перець, сіль, цукор, боби квасолі, тушкувати 2—3 хв. Зняти з вогню, приправити лимонним соком, дати постояти 30—40 хв. Подавати до холодних м'ясних страв.

Квасоля з томатом і йогуртом

На тарілку налити томатний соус, покласти в нього гарячу квасолю, залити йогуртом (або сметаною). Подавати із смаженою картоплею або хлібом.

Квасоля і помідори, запечені з сиром

Квасолю (можна консервовану) викласти у добре змащену форму, притрусити сухарями, залити сумішшю збитих яєць і вершків, посипати сіллю, перцем, зверху покласти порізані товстими кружальцями помідори, посолити, посипати тертим сиром. Запекти в духовці, полити маслом.

М'ясо з молодою квасолею

Шматочки м'яса злегка підсмажити в жирі, додати до нього дрібно порізану цибулю-ріпку, борошно, порізані помідори, очищені від шкірочки. Все це посолити, поперчити, залити гарячою водою або бульйоном і поставити варити на малому вогні. Зварене м'ясо з'єднати з квасолею, притрусити петрушкою.

Квасоля гостра

Нарізану кільцями цибулю і нашинковану соломкою моркву пасерувати в олії 3 хв. Потім змішати з квасолею, додати товчені зубки часнику і невеликий шматочок подрібненого червоного гострого перцю.

Заготовки з квасолі

Квасолю можна консервувати і маринувати. Попередньо у бобів потрібно обрізати кінці, видалити волокна на швах (якщо вони є), відварити 5—10 хв. у підсоленій воді. Воду слід злити, щоб уникнути отруєння.

Для приготування ***маринованої квасолі*** боби щільно скласти у банки, залити маринадом: на 1 л води — 50 г солі, 80 г цукру, 30 г оцту. Банки простерилізувати протягом 15 хв., закатати. Боби можна закладати цілими або порізаними на часточки, покласти на дно кожної банки по гілочці кропу, селери, кілька зубочків часнику. Можна додати по шматочку солодкого або гіркого перцю.

Стерилізована квасоля

Щільно скласти боби в банки, залити підсоленою за смаком гарячою водою, додати для профілактики чайну ложку оцту. Можна покласти кріп, часник. Стерилізувати банки 1 год.

Квасолю можна сушити. Бланшировану квасолю сушать за температури 65—70°С. Можна робити це іншим способом: нанизати на нитку, занурити на 5 хв. у киплячу підсолену воду, потім сушити в добре провітрюваному приміщенні.

Існує багато рецептів страв із зернової квасолі. У нас вони відомі ширше, ніж із спаржевої.

ЗЕМЛЯ НАМ

Передплачуємо "Дім, сад, город" уже третій рік і завжди користуємося його порадами, знаходимо дуже цікаву й корисну інформацію. Це справді своєрідний університет для господарів.

За фахом ми з дружиною — агрономи. Тривалий час працювали в колгоспі. Після виходу на пенсію постійно живемо в селі, придбали у 1992 р. земельну ділянку площею 0,85 га. За ці роки навчилися вирощувати непогані врожаї картоплі та овочів і, як то кажуть, щасливо знайшли себе в городництві. Це наше друге дихання і життя.

На своєму городі ми рік у рік вирощуємо майже на 45—50 сотках картоплю, 12—15 — цукрові буряки, 10 — кормові коренеплоди, на 15—20 сотках ячмінь або яру пшеницю, а також різні овочі.

Діти сім'ями живуть у Києві і часто лають нас за те, що у похилому віці занадто перевантажуємо себе. Але ми не звикли сидіти, склавши руки. Земля нам силу дає, тому не розуміємо тих людей, які не хочуть старанно працювати на ній, занедбали свої земельні ділянки, які заросли бур'янами. Правда, в цей скрутний час бажаючих працювати на своїй землі стає дедалі більше, бо для безробітних це єдиний спосіб прогодувати сім'ю. Скажемо відверто: високого врожаю не отримаєш, якщо по-справжньому не будеш доглядати свою земельку, любити її, підживлювати, повсякденно боротися з бур'янами, дотримуватися тієї чи іншої технології вирощування городніх культур.

Нині усім живеться нелегко, часто немає змоги придбати гною, мінеральних добрив, насіння. Тому нам доводиться тримати корову, яка годує і нас, і нашу землю. Тож на четвертій частині городу вносимо гній, а частину землі засіваємо зерновими (робимо своєрідну сівозміну). Решту площі відводимо під олійну редьку або озиме жито. Першу сіємо після збирання будь-якої культури і боронуємо граблями. Редька росте швидко і аж до морозів годуємо нею кролів, свиней, корову та індиків.

Озиме жито розсіваємо по невикопаній картоплі. Потім копаємо картоплю, збираємо бульби, бадилля і вирівнюємо площу граблями. Жито невдовзі проростає і дає по 350—400 ц/га зеленої маси. Цей сидерат на зиму переорюємо на глибину 25—27 см. За зиму зелена маса перегниває і дає дуже корисне органічне добриво. До того ж дезінфікується грунт і знешкоджуються личинки шкідників, особливо капустянки (медведки).

Навесні в оптимальні строки обов'язково культивуємо землю у два сліди, кінним культиватором-бороною або тракторним культиватором з навісними борінками. Буряки — цукрові та кормові — сіємо рано навесні під ручний саморобний маркер (45 см) на глибину 2—3 см. Сіємо вручну, а потім не прикотковуємо, а шлейфуємо, ніби мульчуємо. Завдяки цьому після дощу не утворюється кірка і рослини добре проростають.

Кожної зими збираємо попіл, адже це дуже цінне калійне добриво, особливо під картоплю. Він сприяє зменшенню кислотності грунту та дає змогу виростити особливо смачні бульби. Зберігаємо його у тарі, щоб до нього не потрапляла вода. Навесні трохи його розсіваємо по городу, а половину кладемо в лунки, перемішавши з перегноєм та пташиним послідом. Кожен городник не повинен нехтувати таким цінним безкоштовним добривом. Його треба зберігати і повертати в грунт.

А тепер хочемо поділитися досвідом вирощування картоплі, одного з основних і дуже цінних продуктів харчування. Завдяки високому вмісту крохмалю, вітамінів, амінокислот, мінеральних сполук вона значною мірою забезпечує потреби людини. Як і хліб, картопля ніколи не приїдається і в харчуванні населення посідає друге місце після нього. В цей скрутний час вона вирішує усе. Хто по-справжньому займається її вирощуванням, восени зможе придбати продукти харчування: цукор, борошно, крупи, олію, а також різні товари. Тому близько 1,6 млн. га картоплі щороку висаджують у фермерських господарствах, на городах і дачних ділянках. І хоча на частині площ збирають досить високі врожаї, проте на переважній більшості городів урожайність картоплі не перевищує 100 ц/га.

Городники й донині нерідко висаджують малопродуктивний насіннєвий матеріал, суміші сортів, не проводять сортооновлення і добір , запізнюються з висаджуванням, несвоєчасно доглядають за рослинами, некваліфіковано застосовують добрива та хімічні засоби боротьби з бур'янами, шкідниками й хворобами. На городах нерідко виростають несмачні бульби, з підвищеним вмістом нітратів, а інколи із залишковим вмістом хімічних речовин.

Ми вже маємо певний досвід вирощування картоплі на своєму городі. Тому хочемо запропонувати читачам деяку корисну інформацію. Наш спосіб її вирощування дещо відрізняється від традиційного і дає можливість одержувати хороші врожаї навіть за несприятливих погодних умов на наших супіщаних та суглинкових землях. Про майбутній урожай дбаємо ще з осені. Осінь — гаряча пора збирання врожаю. В цей час необхідно не тільки своєчасно і без втрат зібрати все вирощене, а й подбати про майбутній урожай, внести добрива, обробити грунт, зібрати рослинні рештки та відходи. Ми ніколи не залишаємо на городі навіть капустяних качанів з корінцями.

На половину картопляного поля конем вивозимо по 40—50 кг гною на сотку, а на решту — сидерати, які приорюємо трактором на глибину 25—27 см. Зорана земля восени вбирає більше атмосферних опадів і талих вод, краще утримує вологу, створюються умови для повнішого розкладання коренів та рослинних решток. За сильних морозів гинуть личинки і яйця зимуючих шкідників, а також насіння багатьох бур'янів.

Кожен, хто вирощує картоплю на власному городі, повинен добре усвідомлювати, що найбільший урожай можна одержати лише від сортового насіннєвого матеріалу. За оптимального догляду майже третину успіху забезпечує саме сорт. В останні роки ми випробували більше 30 різних сортів картоплі, але краще себе зарекомендували Боро-

СИЛУ ДАЄ

дянська рожева, Адретта, Мавка, Світанок київський, Ольвія і Санте. Старі сорти — Огоньок, Зарево, Синьовічку, Гатчинську, Сулев — поступово замінювали новими. Під час збирання врожаю з кожного сорту окремо вибирали з найурожайніших кущів насіннєвий матеріал масою до 30 г. Ці бульби ми розкладаємо на ділянці тонким шаром і просушуємо. Кожний сорт збираємо й зберігаємо окремо у дерев'яних ящиках у погребі при температурі плюс 4—6°С та вологості повітря 80%.

Навесні, в середині березня, картоплю дістаємо з погреба, перебираємо і заносимо в тепле приміщення з температурою плюс 14—15°С. Перед цим обробляємо проти всіх видів парші та фітофторозу. У бак місткістю 10 л води додаємо 2 г мідного купоросу, по 1 г марганцевокислого калію та борної кислоти і 200 г аміачної селітри. Бульби в сітці опускаємо у приготовлений розчин на одну хвилину, виймаємо і розкладаємо на сухому асфальті. Бульби швидко просихають. Засипаємо їх у ящики і заносимо в приміщення для пророщування. Через 20 днів, коли бульби дають хороші вічка і готові до висаджування, ящики виносимо, картоплю добре обтрушуємо сухим попелом і вивозимо для садіння.

На центральному, удобреному з осені полі картоплю висаджуємо під лопату за схемою 50х40 см на глибину 6—8 см (35—40 соток). Через 7—8 днів обов'язково боронуємо у два сліди посівними борінками на кінній тязі. Борона знищує до 90% бур'янів у фазі ниточки. Через 8—10 днів обов'язково боронуємо вдруге. І от картопляна ділянка розпушена й чиста. Якщо пройдуть дощі й утвориться кірка, знову з'являться бур'яни, тоді виконуємо третє боронування по сходах. Як тільки рослини досягнуть висоти 8—10 см, розпушуємо грунт і підгортаємо кущі сапою. До цвітіння вдруге розпушуємо та глибоко обгортаємо кущі, саме в цей період з'являються і личинки колорадського жука. На 10 л води у ранцевий обприскувач заправляємо одну ампулу отрутохіміката регента та 60 г оксихому 60%-ного змочуваного порошку проти фітофторозу (регент і конфідор змішуються з оксихомом).

Вдруге обприскуємо цим розчином через 14 днів. Цими ж препаратами в період вегетації обробляємо помідори проти жука та фітофторозу.

На жаль, в останні роки висаджена у грунт картопля пошкоджується не лише колорадським жуком, а й уражується хворобами. Навіть на удобрених ділянках її врожаї почали різко знижуватися, бульби погано зберігаються, гниють. Крім фітофторозу, у Сумському районі з'явилася картопляна нематода, яка майже повністю знищує врожай. Уражені нею бульби не можна ні продавати, ні залишати на насіння. Виявляється, треба хоча б один раз у 5—8 років оновлювати садивний матеріал картоплі елітними сортами, стійкими до хвороб. Ми прислухалися до таких порад з обласної газети "Сумщина" і позаминулого року закупили з великими зусиллями по 1 кг елітних бульб картоплі: Бородянська рожева, Санте, Ольвія, Ласунок і Ракурс. Торік дістали кілька елітних сортів: Бимонда, Укама, Скарлетт, Остара, Поліська рожева та Доброчин.

Біля двору на присадибній ділянці відвели невелику грядочку для вирощування придбаних сортів. Ці ділянки щороку удобрюємо. Всі бульби попередньо обробили проти фітофторозу, проростили і порізали вічками. З однієї картоплини мали 6—8 вічок, отож кожний сорт дав 80—90 кущів. Висаджували під маркер за схемою 50х30 см на глибину 4—5 см. Різані бульби обробляли попелом, в лунки вносили перегній, пташиний послід та попіл. Після садіння двічі боронували граблями, пололи й підгортали. Боролися з жуком та хворобами. Перед копанням бульб скошували бадилля.

Як бачите, технологія нескладна, але всі операції проводимо своєчасно і якісно. Та й можливості нових сортів проявляються сповна. З кожних 80—90 кущів ми одержали по 9—12 відер доброякісних насіннєвих бульб. Придбали також нові сорти: Латона, Розамунда, Удача, Глорія, Симфонія, Ред стар і Тімо. За два роки картопля не уражувалася хворобами, була чиста, красива, вона добре зберігається. От що таке придбати елітну картоплю стійких до хвороб сортів й обновити садивний матеріал. Затрати на це окуповуються сторицею. Досягти високої врожайності вдається завдяки добрим сортам, дотриманню технології її вирощування та наполегливою повсякденною працею. Нас непокоїть, що в Україні останнім часом дуже низькі врожаї "другого хліба". Ми ж збираємо понад 500 кг картоплі з однієї сотки. І це реально, якщо використовувати високоврожайні елітні бульби і дотримуватися технології її вирощування.

І.Д.Гойко

вул. Лісна-2, с. Пересипки

Путивльського р-ну Сумської обл.

Бур'яни: як з ними боротися

Скажу без перебільшення: щороку ми втрачаємо майже половину врожаю через те, що не ведемо нещадної боротьби з бур'янами, які виснажують грунт, пригнічують культурні рослини, відтягують на свій ріст і розвиток поживні речовини та вологу, сприяють розмноженню шкідників і хвороб, зрештою, засмічують орну землю насінням для подальшого свого розвитку.

Але, щоб успішно боротися з бур'янами, треба, на мій погляд, знати природу, біологію, класифікацію бур'янів, способи і заходи боротьби, а також можливості й ефективність певної протидії. Без цього копітка праця не дасть бажаних результатів.

Усі бур'яни поділені на групи залежно від їхньої природи, біології, способів розмноження тощо. А відтак і боротьба з ними має бути диференційованою стосовно певного виду чи групи рослин.

Щоб предметно вести мову про класифікацію бур'янів, вкажемо, які рослини і до якої групи належать.

Однорічні бур'яни

- ярі ранні — гірчиця польова, жабрій, дика редька, спориш та ін.;
- ярі пізні — лобода, молочай, паслін, осот, мишій, куряче просо, щириця, грицики тощо;
- озимі та дворічники — мокрець, глуха кропива, тонконіг, вівсюг, кукіль тощо.

Багаторічні, що розмножуються насінням

- дика морква, подорожник, кульбаба, дикий (кінський) щавель, лопух та ін.

Багаторічні, що розмножуються вегетативно

- осот, пирій, березка, хвощ, підбіл тощо.

Це, зрозуміло, лише окремі представники певної групи бур'янів. У природі ж їх набагато більше. Адже тільки в Україні налічується понад 300 видів різних бур'янів, з якими слід вести постійну і наполегливу боротьбу.

Заходи боротьби

Їх багато: профілактичні, фізичні, хімічні, механічні, біологічні, агротехнічні тощо. Використовувати їх слід стосовно певних видів і груп бур'янів, а також комплексно, коли бур'яни змішані. Бо на ділянці іноді росте безліч диких рослин.

Отож, спершу про однорічні ярі бур'яни. Кращий засіб боротьби — це прополювання бур'янів і просапування міжрядь культурних рослин, видалення їх з гнізд та на межах, попід тинами, на доріжках, газонах тощо. Справу слід поставити так, щоб не дати зацвісти і висипати насіння жодній дикій рослині. А пізні ярі та дворічники викорчовувати ще в розетках.

Дещо складніше боротися з багаторічними кореневищними, повзучими та коренепаростковими бур'янами, зокрема такими, як осот рожевий, пирій, березка польова, жовтець, молочай, підбіл, хвощ тощо. Тут боротьбу слід починати з глибокої зяблевої оранки і продовжувати до збирання врожаю культур включно. Головне — очистити грунт від коренів, які здатні проростати з найменшого відрізка, аби лише збереглася ростова брунька.

Отож за допомогою сапи, вил, грабель, борони, культиватора, плуга необхідно вибрати з грунту коріння і винести його за межі ділянки чи скидати в компостну яму. А рослини, які все ж таки зійшли, — знищувати сапою чи підкопувати лопатою і видаляти з корінням.

Ще одним способом боротьби з цими бур'янами є засівання ділянки такими тіньоутворюючими культурами, як жито, гірчиця, ріпак, соя, а також гарбузові. Крім того, є рослини, коріння яких несумісне з корінням певних бур'янів, і вони гинуть. Так само слід добирати до певної групи чи виду бур'янів гербіциди, хоча їх не завжди легко придбати.

Особливо складно боротися з хвощем польовим. Ця рослина, як відомо, розмножується спорами, які визрівають залежно від віку материнських рослин, а, відтак, висіваються в будь-яку пору. Отже, щоб подолати хвощ, молоді рослини потрібно знищувати через кожних 10—12 днів, бур'ян виносити й спалювати, а ділянку глибоко перекопувати, вибираючи коріння. Добре знищує хвощ такий хімічний препарат, як гербіцид раундап.

Щоб викорінити бур'яни

Викладеним вище не вичерпується вся багатогранна боротьба з бур'янами. Якщо ми хочемо рішуче подолати їх, треба здійснити цілу низку заходів, починаючи від підготовки грунту та насіння і закінчуючи збиранням культур та оранкою на зяб. Ось перелік цих заходів.

1. Вносити в грунт тільки добре перепрілі органічні добрива, в яких уже втратило схожість насіння бур'янів.
2. Зважаючи на те, що більшість бур'янів полюбляє кислі грунти, раз на 3—4 роки вносити для розкислення дефекат.
3. Під оранку, зокрема глибоку, не вносити свіжого гною та неперепрілого компосту.
4. Для сівби та садіння використовувати лише чистий посівний матеріал без будь-яких домішок. Адже одна насінина, а згодом рослина лободи може дати до 100 тис., а щириці — до 50 тис. насінин за вегетацію!
5. Виполювати бур'яни та просапувати міжряддя слід через кожних 12—15 днів, а при наявності хвоща польового та пирію — ще частіше.
6. Міжряддя дерев, кущів, ягідників, якщо вони не засіяні культурними злаками, мульчувати перегноєм, торфом, перепрілим листям, скошеною травою тощо. Можна також укривати плівкою або руберойдом.
7. Ділянки після збирання ранніх культур засівати багаторічними травами, житом, пшеницею, ріпаком, гірчицею, які б гальмували та пригнічували ріст і розвиток бур'янів. Крім того, площі під просапними культурами раз на 4—5 років слід також засівати травами, що водночас сприятиме поліпшенню структури грунту та збагаченню його на поживні речовини.
8. Оранка на зяб має бути переважно глибокою, а пожнивні рештки зібрані, спалені й приорані.

Отже, постійно дотримуючись цих заходів, бур'яни можна подолати. Але робити це треба комплексно, всією громадою. Адже бур'яни однаково шкодять як господарю, так і сусідові. А спільними зусиллями їх можна знищити.

Г.А.Скоряк

Арахіс на дачі

Хочу дізнатися, як правильно вирощувати арахіс. Раніше ж його на Україні було багатенько, а зараз немає. Я в себе на дачі садив арахіс. Зібрав майже піввідра гарних горішків. Але хочу знати, як краще його садити, підживлювати, поливати, що він любить, а що ні. Порадьте, будь ласка, які умови створити рослинам, щоб отримати найбільшу віддачу.

М.В.Яровіков,
вул. Кропивницького, № 6, кв. 47,
м. Кіровоград, 25015

Допоможіть захиститися від водяного щура

Придбав садибу в гарному місці біля річки Іква на Рівненщині. Прекрасний родючий грунт, на якому росте всяка рослинність, але сад закласти практично неможливо, бо коріння підгризають водяні щури.

Дуже благаю! Можливо, хтось із читачів підкаже, як боротися з цією "заразою". Відповіді з нетерпінням чекатиму на сторінках "ДСГ".

В.П.Білий

Періодичність поливу городніх культур

Ми живемо у посушливому регіоні на півдні Дніпропетровської області. Влітку доводиться використовувати штучне зрошення городніх культур, зокрема картоплі, моркви, буряків, огірків, помідорів, перцю. Хотів би прочитати в журналі про періодичність поливання цих рослин. Можливо, саме через надмірні поливи деякі овочі погано зберігаються взимку. Проте не виключено, що ми неправильно їх зберігаємо.

Був би радий прочитати в журналі відповідні рекомендації.

А ще я зустрічав у "Домі, саді, городі" поради й щодо здоров'я. Я — гіпертонік, тримаю козу, яка дає смачне молоко, але читав у газеті, що незбиране молоко шкідливе для гіпертоніків. Отож змушений вживати кисле, а так хочеться свіженького…

Порадьте, як правильно споживати молоко з користю для здоров'я.

І.Г.Руденко,
с. Покровське Нікопольського р-ну
Дніпропетровської обл., 02094

Чи можна обійтися без "хімії"?

Я вирішив повністю відмовитися від застосування будь-яких хімічних препаратів на своїй присадибній ділянці. Отож не обприскував картоплю проти колорадського жука, а збирав їх вручну. Неважко здогадатися, що це була справжня епопея…

Восьмого травня перший жук потрапив до мого цеберка, а останній — 18 липня. Збирав їх кожного дня. Моїми помічниками були відро з водою, віник та моя українська впертість. Того року посадив 18 відер картоплі на восьми сотках. Спочатку, у травні, на збирання жуків витрачав 15 хвилин на день, а в червні — до 2,5 годин! Не мав уже ані фізичних сил, ні терпіння згинатися по кількасот разів на день, адже кущів картоплі було 2,5 тисячі.

Моя впертість допомогла. Зібрав середній, як для нашої посушливої зони, урожай — 50 цеберок (стільки ж, як і сусідів, котрі обприскували картоплю отрутохімікатами). Начебто переміг підступного жука, але нікому не раджу повторювати мій "подвиг". Це занадто важко навіть для 46-річного чоловіка. Отже, альтернативи застосуванню "хімії", на жаль, не існує. Всі оті рецепти обприскувань відварами трав — це несерйозно. За моїми підрахунками, я виніс з городу більше 50 кг жуків. Ото був би "гумус", якби залишив їх на своїй землі!

Збирання жуків — виснажлива праця, але я від неї не відмовляюся. Читачам раджу таке.

- Саджати картоплю не дрібну, а чималеньку. Велике листя жуки менше їдять.
- Висаджувати картоплю на ділянці потрібно в один день, щоб дружно зійшла. Тоді у жуків буде менше шансів об'їсти мале листя.
- Увесь садивний матеріал слід обов'язково проростити, тоді вона швидко і дружно сходить.
- А ще важливо не висаджувати картоплю увесь час на одному й тому ж місці, частіше розпушувати землю під кущами.

Я зробив для себе один важливий висновок: якщо стільки "хімії" використовується в процесі вирощування картоплі, то чи не варто зменшити її споживання і вживати більше інших овочів?

Мені дуже подобається журнал "Дім, сад, город". Але в ньому немає порад, яким чином, де і що продавати, коли вигідно це робити. Тобто, немає маркетингу ринків України. Над цим доцільно замислитися і редакції, й читачам.

О.В.Аліфанов,
Донецька обл.

Порічки на всі смаки

Квітує Львів'янка (як цвіт, так і ягоди інтенсивно забарвлені).

Алтайська рубінова.

На відміну від чорної смородини, порічки користуються значно меншою популярністю у населення нашої країни. І якщо давати відповідь на запитання: "А чому так?" — то в міру значимості чинники розміщуються у такій послідовності:

● по-перше — у порічок значно менший вміст вітаміну С і заперечувати тут нічим, бо навіть у "найслабкішого" у цьому відношенні сорту смородини (наприклад, Оджебін чи Загадка), не кажучи вже про рекордсмена вітамінізованості сорт Білоруську солодку, вміст вітаміну С все одно вищий, ніж у "найсильнішого" сорту порічок;

● по-друге — порічки значно кисліші. Один раз ще в дитинстві відчувши в роті сильну "оскому" від дегустації таких здавалось би звабливих червоних грон, ми на все життя фіксуємо в мозку, що таку ягоду ласувати слід з осторогою;

● по-третє — в домашніх умовах порічки значно менше використовуються для переробки: желе — це раз, вино — це два, ну і ще щось, залежно від смаку господині.

Які ж переваги мають порічки?

А вони все-таки є, і знають це лише ті люди, які власноруч вирощують цю культуру.

По-перше — порічки значно посухостійкіші, тому краще вдаються там, де смородина "відчуває спрагу".

По-друге — і це чомусь мало наголошують, порічки значно врожайніші. Вступаючи в плодоношення на рік пізніше, вони ідуть у "важкій категорії" значно довше, бо і деревина у них довговічніша.

По-третє — порічки, окрім зазвичай червоних, є ще темно-вишневі, рожеві, білі, а смородина — тільки чорна (якщо не рахувати рідкісну появу в "закромах" учених зеленоплодих сортів). Яке це має значення? А життя показує — що чим далі, тим вагоміше. В наш "ядерний вік" та "чорнобильську епоху" надто багато людей з ослабленим імунітетом; і що малі діти, що і люди похилого віку — через алергію не можуть споживати "забарвлені" ягоди. От і для них саме враз білі порічки! Та багатьох лякає смак...

Але ж є смачні порічки!

Якщо сказати, що малі діти їдять порічки за "обидві щоки" — в це мало хто вірить. Але так воно і є — свою дитину ви не зможете легко відтягнути від куща білої порічки сорту Смольяніновська, рожевої Голландська рожева або червоної Наталі. У цих сортів — справжній десертний смак. Не такими "шедеврами", але добре сприйнятними у свіжому вигляді, є ягоди сортів Джонкер Ван Тетс, Любава, Алтайська рубінова.

Ну, а для тих, кому кислота не перешкода (наприклад — низька шлункова кислотність), і хто хоче чогось незвичайного — можна порекомендувати темно-вишневі порічки: Любава, Львів'янка, Червона Віксне, вигляд кущів яких не залишає нікого байдужим. Якщо вам треба зафарбувати сік, вино, компот чи ще щось — не шукайте ніякої штучної "мікстури" — а беріть ягоди одного з цих трьох сортів.

Помологічний опис кращих сортів

Посадивши на своїй земельній ділянці хоч з десяток кущів порічок, можна мати справжній "конвеєр" надходження ягід, котрі можна зняти однією парою рук. За строками достигання сорти розміщуються в такій послідовності: Джонкер Ван Тетс, Святкова (ранні); Червона Віксне, Львів'янка, Голландські білі, ранньосередні), Троїцька, Любава, Наталі (середньостиглі); Алтайська рубінова та Смольяніновська (середньопізні).

Джонкер Ван Тетс (ягоди червоні)

Західноєвропейський сорт раннього строку достигання. Самоплідний, зимостійкий за умов України, швидкоплідний, високоврожайний, мало уражується хворобами.

Куші сильнорослі, напіврозлогі, густі. Скелетні гілки добре гілкуються, не оголюються всередині куща, добре тримають урожай. Завдяки великій кількості нульових пагонів мають добру відновлювальну здатність.

Грона дуже довгі — з 12—14 великими яскраво-червоними і блискучими ягодами. При затяжних дощах можуть тріскатися.

Ягоди середньою масою 0,7—0,8 г, максимальною — 1,1 г, округлої або слабогрушоподібної форми, з щільною шкіркою кислувато-солодкого смаку (дегустаційна оцінка 4,4 бала за п'ятибальною шкалою). Транспортабельність добра, використання універсальне.

Примітка: *насьогодні — це кращий ранній сорт: окрім кущової, вдається і в штамбовій формі, добре розмножується.*

Святкова (ягоди темно-вишневі)

Новий український сорт, відібраний на Львівській дослідній станції садівництва із сіянців вільного запилення у 1983 р. сорту Красна Віксне. Раннього строку достигання. Виділяється високою врожайністю та стійкістю до хвороб, зимостійкістю.

Кущ сильнорослий, слаборозлогий, з товстими і довгими прямими пагонами.

Грона довгі, нещільні, розміщуються дуже густо.

Ягоди середньою масою 0,7 г, більші 0,9—1 г, округлі, темно-вишневого забарвлення. Шкірка тонка і міцна. М'якуш темно-червоний, соковитий, кисло-солодкий. Дегустаційна оцінка смаку — 4,3 бала. Вміст сухої речовини 11,7 %, цукрів 5—6,8 %, кислот 2,2—3,2 %, вітаміну С 105—118 мг на 100 г сирої маси.

Достигання раннє і дружне. Використання ягід універсальне. З 2000 р. сорт занесений до Реєстру сортів рослин України, рекомендується для промислового та аматорського ягідництва в Лісостепу та на Поліссі.

Голландські білі

Старий сорт невідомого генетичного походження, вирощується в Європі ще з 1690 року, на даний час, на жаль, просто загублений або втрачений у колекціях багатьох установ, хоча за основними господарськими показниками мало в чому поступається відомому еталону — Голландським червоним. Ранньосереднього строку достигання. Високозимостійкий, високоврожайний, стійкий до борошнистої роси, однак уражується антракнозом.

Кущі середньорослі, середньорозлогі, середньої густоти. Пагони здерев'янілі тонкі, не опушені, світло-коричневі, з легким рожевим загаром, блискучі.

Грона середньої довжини та довгі, густі, звисаючі. На однорічній деревині розміщуються поодиноко, а на багаторічній — густими групами.

Ягоди середнього розміру і навіть великі (0,6—1 г), білі або ледь жовтуваті, округлої форми або злегка плоско-округлої форми. Шкірка тонка, прозора, насіння добре помітне. Смак ягід ніжний, освіжаючий, десертний кислувато-солодкий (дегустаційна оцінка 4,7 бала).

Примітка: *як ранній білоплідний та десертний сорт однозначно заслуговує на вирощування біля кожного дому. За формою листя та забарвленням верхівки на здерев'янілих пагонах добре відрізняється від сортів Англійська біла та Ютерборгська.*

Троїцька (ягоди червоні)

Один з найновіших сортів української селекції, отриманий в Інституті садівництва (м. Київ) від схрещування сортів Джонкер Ван Тетс та Алтайська рання. Середнього строку достигання. Високозимостійкий, високоврожайний , стійкий до основних грибних хвороб, не вибагливий до умов вирощування, високотраспортабельний. Кущі середньорослі, слаборозлогі.

Грона довгі, густі, одномірні, добре виповнені одномірними ягодами — справляють надзвичайно сильне приємне враження.

Ягоди великі — середньою масою 0,9, більші — 1,3 г, червоні, блискучі, з легким сухим відривом. Шкірка міцна та тонка. М'якуш червоний, приємного кисло-солодкого смаку (дегустаційна оцінка 4,3 бала). Вміст сухої речовини 11,5 %, цукрів 8,2 %, кислот 2,6 %, вітаміну С 60,8 мг%.

Достигання майже одночасне. Споживання — для найрізноманітніших видів переробки.

Примітка: *заслуговує на вирощування повсюдно, де культивуються порічки як у звичайній кущовій формі, так і в штамбовій.*

Львів'янка (ягоди темно-вишневі)

Новий український сорт, виведений на Львівській дослідній станції садівництва від схрещування у 1984 році сортів Голландські білі та Джонкер Ван Тетс. Ранньо-середнього строку достигання. Виділяється високою врожайністю, комплексною стійкістю до борошнистої роси, антракнозу та септоріозу. Кущ середньорослий, слаборозлогий. Здерев'янілі пагони середньої довжини та товщини, прямі, сірого забарвлення. Листя середнього розміру, трилопатеве, всі лопаті мають тупоокруглені верхівки; виямка біля черешка глибока.

Грона довгі, добре виповнені, розміщуються дуже густо.

Ягоди середньої величини, масою 0,7 – 0,8 г, більші 0,9 – 1,1 г, округлі, темно-вишневі. Шкірочка тонка. М'якуш доброго кисло-солодкого смаку. Дегустаційна оцінка — 4,1 бала. Вміст сухих речовин 12%, цукрів 5,8 – 6,2%, кислот 1,4 – 2,1%, вітаміну С 109 – 112 мг на 100 г сирої маси.

Достигання одночасне. Плоди мають універсальне використання.

Любава (ягоди рожеві)

Новий український сорт, виведений на Львівській дослідній станції садівництва з сіянця вільного запилення сорту Фертоді Пірос. Виділяється високою і щорічною врожайністю, комплексною стійкістю до борошнистої роси, антракнозу, септоріозу.

Кущі середньорослі, прямостоячі, середньої густоти. Пагони середньої товщини, прямі, гнучкі. Листя середнього розміру, п'ятилопатеве; верхня лопать широкотрикутна, бічні — трохи менші, їхні верхні краї скошені до середини листкової пластинки; без виямки біля черешка.

Грона дуже густі, одномірно розміщуються на пагонах різного віку, середні і довгі — до 14 – 16 ягід.

Ягоди середньої величини, середньою масою 0,6 – 0,9 г, округлі, ніжно-рожеві. Шкірка тонка, міцна. М'якуш доброго кислувато-солодкого смаку (дегустаційна оцінка 4,4 бала). Вміст цукрів 5,1, кислот 2,6 %, вітаміну С 102 мг%. Достигають одночасно, довго тримаються на кущах, однак при цьому суттєво прив'ялюються.

Примітка: *не вибагливий високопродуктивний сорт, цінний для людей з негативною реакцією на барвники.*

Наталі (ягоди червоні)

Російський сорт, виведений у Всеросійському селекційно-технологічному інституті садівництва та розсадництва як міжсортовий гібрид. Середньопізнього строку достигання. Зимостійкий та стійкий до галової попелиці. Слабко уражується борошнистою росою. Погано витримує посуху в ранньолітній період. Відзначається високою самоплідністю та врожайністю (сорт інтенсивного типу), в умовах доброго догляду дає стабільно високі врожаї: по 8 – 12 кг з куща (100 – 120 ц/га).

Кущі сильнорослі, густі, середньорозлогі. Здерев'янілі пагони товсті, прямі.

Грона середні та довгі — до 12,5 см, з 9 – 10 ягодами.

Ягоди середнього розміру — 0,6 г, не вирівняні, округлої форми, червоного забарвлення. Дуже доброго смаку. Придатні для всіх видів переробки.

Квітує Любава (відсутність забарвлення у квіток корелює із слабким забарвленням ягід).

Смольяніновська.

Примітка: *з 1991 року занесений до Держреєстру сортів Росії, дуже популярний в Україні серед садівників-аматорів.*

Алтайська рубінова (ягоди червоні)

Новий російський сорт, виведений в НДІ садівництва Сибіру як сіянець від вільного запилення сорту Красний крест. Середнього строку достигання.

Відзначається винятковою зимостійкістю (до –36°С), дуже високою врожайністю в умовах центральних областей України, стійкістю до борошнистої роси; середньою стійкістю до антракнозу та септоріозу.

Кущі середньорослі, прямостоячі, середньої густоти. Пагони прямі або злегка хвилясті, товсті, коричнево-сірі.

Ягоди вище середньої величини — масою 0,6 – 1,2 г, темно-червоні, округлі, з ніжним ароматом, доброго кисло-солодкого смаку (дегустаційна оцінка — 4,4 бала).

Грона довгі, добре виповнені, розміщуються дуже густо, надзвичайно привабливі.

Примітка: *сорт не поступається щодо врожайності відомому еталону Голландські червоні, однак ягоди більші й смачніші. Заслуговує на вирощування всюди, де західноєвропейські сорти можуть підмерзати.*

Смольяніновська (ягоди білі)

Російський сорт, отриманий у Всеросійському селекційно-технологічному інституті садівництва та розсадництва як міжсортовий гібрид. Пізнього строку достигання. Відзначається зимостійкістю та комплексною стійкістю до грибних хвороб, пізнім терміном квітування. Середньостійкий до брунькового кліща та брунькової молі. Самоплідність невисока, тому врожайність значною мірою залежить від наявності сорту-запилювача (від 5 до 9 кг з куща).

Кущі сильнорослі, напіврозлогі, густі. Здерев'янілі пагони середньої товщини, прямі, із наближеними міжвузлями, не опушені.

Грона середні та довгі — до 10,5 см, з 7 – 11 ягодами, середньої щільності.

Ягоди досить великі (0,6 – 0,9 г), округлої або округло-овальної форми, білі, прозорі, з щільною шкіркою, чудового гармонійного кислувато-солодкого смаку; універсального використання, незамінні для отримання високоякісного вина. Довго тримаються на кущах, не перестигають. Насіння мало. Дегустаційна оцінка 4,8 бала. Вміст вітаміну С 35 мг%.

Примітка: *з 1995 року занесений до Держреєстру сортів Росії, дуже популярний в Україні.*

В.Павлюк,
канд. с.-г. наук, Садова 19, кв. 16,
Новосілки, Київ (03027)

Особливості культивування обліпихи

Хоча обліпиха — молода культура, цілющі властивості її плодів відомі всім. Культивують її заради плодів, що слугують сировиною для одержання лікувальної "обліпихової олії", а також смачних і корисних харчових продуктів — соків, компотів, желе та ін. Про комплексну переробку плодів обліпихи ми писали раніше ("ДСГ" № 8, 1997).

На початкових етапах інтродукції обліпихи в Україні її часто вирощували з насіння дикорослих форм, що характеризуються високорослістю, сильною околючкованістю, дрібними, кислими і терпкими плодами пізнього строку достигання. Тому дотепер багато людей вважають обліпиху саме такою малоцінною для плодівництва культурою, яка до того ж засмічує садові ділянки густою порослю. Однак уже перші сорти культурної обліпихи, виділені серед природних популяцій, були без колючок або вирізнялися малоколючковими пагонами, низькорослістю, слабким утворенням порості, великими плодами доброї якості. У Росії вони з'явилися в середині 1960-х років. В Україні обліпиха районована з 1988 року.

Варто зупинитися на деяких питаннях вирощування обліпихи, що викликають найбільші труднощі в садівників-аматорів.

По-перше, щоб вас не спіткало розчарування, не слід висаджувати в саду дику обліпиху, що за всіма параметрами поступається сортовій. Реєстр сортів рослин України рекомендує для вирощування такі сорти: на Поліссі — Володимирку, Превосходну, Трохимівську, Чуйську, Янтарну; у Лісостепу — Київський янтар, Либідь, Обільну, Чуйську; у Степу — Новость Алтаю і Солодку жінку. Дика обліпиха придатна для створення непрохідних живоплотів і фітомеліоративних насаджень.

Обліпиха — дводомна рослина, тобто чоловічі й жіночі квітки розташовані на різних рослинах. Плодоносять тільки рослини з жіночими квітками, які для цього потребують спільного зростання з чоловічими рослинами-запилювачами. Серед районованих сортів немає однодомних рослин, а плодоношення поодинокої жіночої рослини пояснюється тим, що зараз обліпихових кущів у колективних садах досить багато, а легкий пилок з чоловічих рослин може переноситися вітром на багато сотень метрів. Проте для гарного плодоношення варто саджати в безпосередній близькості від жіночих кущів чоловічу рослину-запилювач, бажано з підвітряного боку. Мінімальна кількість рослин, що висаджуються — одна жіноча й одна чоловіча. У крайньому разі, за нестачі місця можна посадити навіть тільки одну жіночу рослину, перещепивши згодом одну з її гілок живцем з чоловічими квітками. Оптимальним є садіння двох чоловічих рослин (одна для підстрахування на випадок загибелі першої) і декількох жіночих. На промислових плантаціях висаджують близько 8 % чоловічих рослин. Цвіте обліпиха наприкінці квітня. Квітки в обліпихи дрібні й непомітні, тому неуважний садівник може їх не помітити.

Обліпихова плантація.

Розрізнити дорослі чоловічі й жіночі рослини легко в безлистяному стані за бруньками, які у чоловічих екземплярів нагадують шишечки і значно більші, ніж у жіночих рослин. При струшуванні квітуючих гілок чоловічі квітки виділяють помітну хмаринку пилку. Після запилення рослини з жіночими квітками формують плоди. При розмноженні здерев'янілими чи зеленими живцями, що беруть із заздалегідь відомих маточних рослин, не виникає ніяких труднощів з визначенням статі (якщо, зрозуміло, не відбулося плутанини під час нарізування і садіння живців або при викопуванні та транспортуванні рослин).

За насіннєвого розмноження виростає потомство із співвідношенням статей 1:1, причому стать можна визначити тільки зі вступом рослин у період плодоношення. Цей спосіб розмноження можна рекомендувати для садівників-дослідників у тих місцевостях, де існуючі сорти виявляються недостатньо добрими в культурі. Сівбою насіння сортової обліпихи з наступним добором можна виділити сіянці, що заслуговують на увагу.

Обліпиха має поверхневі шнуроподібні корені, які під час перекопування грунту часто перерубують лопатою, що сприяє утворенню порослі в місці поранення. Тому грунт навколо кущів обліпихи варто обробляти на невелику глибину, щоб не зашкодити кореневій системі. За спостереженнями деяких садівників, якщо обережно розкопати місце, де на випадково ушкодженому корені

утворилася поросль, і акуратно зрізати її ножем, не торкаючись кореня, то повторного утворення порослі не відбувається. У схильності обліпихи утворювати поросль для садівників є і позитивні моменти. Порослеві рослини можна використовувати для розмноження, тобто відкопати і пересадити на нове місце готовий саджанець, а не вирощувати його, вкорінюючи живці, а також для заміни старих кущів або тих, що гинуть.

Новина Алтаю.

Корені обліпихи тендітні й легко обриваються, що варто враховувати, викопуючи або пресаджуючи рослини. Не бійтесь, якщо помітите на коренях нарости. Це не ракові пухлини, а бульбочкові утворення, в яких азотфіксуючі мікроорганізми засвоюють азот з повітря. Завдяки їм обліпиха може рости на бідних грунтах.

Кращими для культивування обліпихи є легкі, водо- і повітропроникні грунти. Глинисті важкі грунти, а також надто легкі піщані, потребують окультурення. На глинистих і чорноземних високогумусних грунтах багато сортів обліпихи уражуються небезпечним інфекційним захворюванням — вертицильозним в'яненням. Воно сильно проявляється в перші роки плодоношення. Влітку починає жовтіти й обсипатися листя, плоди набувають передчасного забарвлення, кора червоніє й тріскається. Протягом одного—двох років уражене деревце гине. Такі рослини необхідно видаляти з ділянки і спалювати. Для запобігання цьому захворюванню варто вирощувати вілтостійкі сорти й уважно ставитися до вибору ділянки для вирощування, при потребі поліпшуючи її.

Варто враховувати також те, що обліпиха негативно реагує на нестачу грунтової вологи і має потребу в зрошенні в посушливий період, інакше плоди будуть меншими і гіршої якості, а врожай знизиться. Зрошення в спеку та омолоджувальне обрізування старіючих рослин — важливі агротехнічні заходи, спрямовані на одержання добрих однорічних приростів, тому що на них формується основна частина врожаю майбутнього року. Хоча обліпиха є вологолюбною культурою, для неї непридатні перезволожені, зі стоячою водою, ділянки. Рівень підгрунтових вод повинен бути не ближче 1—1,5 м до поверхні грунту.

Плоди збирають в оптимальний строк, який визначають за зміною розмірів, забарвлення та смаку плодів. Недостиглі плоди мають гірший біохімічний склад, а перестиглі стають надто м'якими і розчавлюються під час збирання. Зібрані ягоди вживають свіжими чи переробляють у день збирання. Для продовження терміну споживання плодів їх можна заморожувати. Цей спосіб збереження зручний і добрий тим, що плоди зберігають біологічно активні речовини, що руйнуються за теплової обробки. Плоди, які призначені для заморожування, можна заготовляти не трудомістким поштучним обриванням, а зрізуванням початків — гілок, що густо обліплені плодами, які кладуть у морозильник. Заморожені плоди легко відокремлюються від гілок. Чисті, без сміття плоди поміщають у поліетиленовий пакет чи контейнер і зберігають у морозильній камері.

Солодка жінка.

Але пам'ятайте, що, зрізуючи плодоносні гілки, ви позбавляєте себе врожаю у наступному році, який формується на однорічному прирості. Тому при цьому способі заготівлі зрізуйте в першу чергу "сліпі" гілки без приросту або зі слабкими приростами.

Результати селекційної роботи

Перші насадження дикої та сортової обліпихи були зроблені на Донецькій дослідній станції садівництва ще в 1970-х роках, а з 1980-го до тематичного плану наукових досліджень включили досліди з сортовивчення і селекції цієї культури. Одним з найцінніших сортів виявився сорт Чуйська з великими і зручними при збиранні плодами, який ми широко використовували в селекції. Серед сіянців Чуйської відібрали гібрид, що одержав сортову назву Солодка жінка. За багатьма ознаками він подібний до материнського сорту.

Раніше сортимент обліпихи, що вирощується в Україні, базувався виняткова на російських сортах. Солодка жінка, що включена до Реєстру сортів рослин України з 2000 року, увійшла до числа перших сортів вітчизняної селекції.

Солодка жінка. Кущ середньорослий, висотою 2 м, розлогий. Пагони середньої товщини, майже неколючі. Плоди еліпсоподібно-циліндричні, жовтогарячі, приємного кислувато-солодкого десертного смаку. Маса 100 плодів 60 г (до 70), що не набагато менше, ніж у Чуйської. В умовах Донбасу плоди містять: сухих речовин 17,4—17,9%, цукрів 6,6—7,0%, органічних кислот 1,5—1,7%, аскорбінової кислоти 24,6—35,2 мг/100 г, каротину 12,8 мг/100 г. За цукрово-кислотним коефіцієнтом значно перевершують плоди вихідного сорту, завдяки чому мають приємний смак, набагато кращий, аніж у більшості інших сортів. Тому плоди можна споживати свіжими на десерт, а не тільки у переробленому вигляді. Достигають плоди наприкінці липня. Врожай з дорослого куща близько 10 кг. Достоїнства сорту — десертний смак плодів; недоліки — не сухий відрив плодів.

В.М.Меженський,
канд. с.-г. наук.
Фото автора

Плодоношення Блусану.

Ірга — чагарник з родзинкою

У роді ірга з родини шипшинових відомо близько 30 видів, майже всі в північній Америці й по одному виду в Європі і Східній Азії. В Україні в дикорослому вигляді зустрічається ірга овальна, ботанічними установами інтродуковано ще 9 видів. Ірга в нас досить поширилася в культурі, а деякі американські види навіть натуралізувалися, тобто прижилися в природних насадженнях, де розмножуються без допомоги людини.

Латинська назва ірги — амеланчьєр має провансальське походження і пов'язана з медяним смаком плодів. Українська назва є запозиченням з монгольської мови, у якій означає один з видів верби.

Плоди ірги в Америці використовувалися індіанцями для приготування пемікану — калорійного продукту харчування, який довго зберігається, а в Європі слугували замінником родзинок і були відомі як коринка. В Європі була введена в несортову культуру ще в XVI сторіччі. В Україні ірга вперше була випробувана в 1886 році в Уманській школі садівництва з метою виноробства. В результаті селекційної роботи в Канаді і США відібраний цілий ряд помологічних сортів: Нортлайн, Паркхілл, Пембіна, Риджент, Сакксесс, Смоукі, Стерджен, Тіссен, Форестберг, Ханівуд тощо. Вони відрізняються від дикорослих рослин головним чином збільшеними плодами. Є також цілий ряд сортів з декоративними властивостями — рясним барвистим цвітінням, оригінальними білими плодами, наприклад, Пелфейс.

Плоди ірги цінують за високу цукристість. Плоди, квітки, листя і кору використовують в лікувальних цілях. Деревина придатна для дрібних виробів. Застосовується в озелененні, є декоративні красивоквітуючі сорти. Медонос. Може бути карликовою підщепою для груші. Світлолюбна, швидкоплідна, зимостійка, посухостійка рослина. Росте на різних типах грунтів, включаючи карбонатні. Види ірги легко схрещуються один з одним. Існують плідні гібриди з горобиною.

За літературними даними, плоди різних видів ірги містять: сухих речовин 17,7—30,8%; цукрів — 6,4—12,3%; пектинових речовин 0,2—1,8%; органічних кислот 0,4—1,0%; дубильних речовин 0,3—1,7%; білка 1,9 %; жиру 0,8%; клітковини 3,8%; бензальдегіду — 3—17 мг/100 г; аскорбінової кислоти 10—50 мг/100 г; Р-активних сполук: антоціанів 700—1000 мг/100 г, лейкоантоціанів, катехінів 200 мг/100 г, флавонолів 60 мг/100 г; каротину 0,02—0,2 мг/100 г. В умовах Донбасу плоди ірги накопичують: сухих речовин 20,3—28,0%, цукрів 6,5—8,2%, органічних кислот 0,5—1,1%, аскорбінової кислоти 14—21 мг/100 г.

В колекції нетрадиційних плодових культур Національного центру генетичних ресурсів рослин України на Артемівській дослідній станції розсадництва, вивчаються зразки, що отримані під назвами ірга вільхолиста, гладка, канадська, колосиста, криваво-червона, Ламарка, низька, овальна, паростконосна, проміжна, рясноквітуча, ютська і гібрид ірги з горобиною — амеласорбус Джека. У багатьох випадках виявлена невідповідність між видовою приналежністю рослин і назвою, під якою вони були отримані. Подібне явище часто спостерігається в ботанічних установах, де насіння внаслідок компактного розміщення видових колекцій нерідко виявляється гібридним. Не виключається і плутанина під час інтродукції та обміну матеріалом між установами.

З плодової точки зору найцікавішими виявилися два зразки, які одержали сортові назви Блумун і Блусан.

Блумун. Низькорослий кущ, у 5-річному віці сягає висоти 1,5 м. Листки м'яко опушені. Під час цвітіння рясно вкритий білими квітками. Плоди кулясті, темно-сині. Маса найбільших ягід 1,0—1,4 г. М'якуш соковитий, солодкий, приємного смаку.

Блусан. Високорослий кущ, у 5-річному віці сягає висоти 2,5 м. Листки голі. Квітування менш рясне, ніж у Блумуна. Плоди кулясті, темно-сині. Маса найбільших ягід 1,0—1,2 г. М'якуш соковитий, солодкий, приємного смаку.

Вивчення цих сортів та сортів зарубіжної селекції триває.

Для садівника-аматора важлива не стільки видова приналежність, скільки господарські якості. У Канаді плодові плантації створюються, як правило, не сортовими саджанцями, а сіянцями сортів, тому що такий садивний матеріал відзначається легкістю одержання і дешевизною і при цьому не дуже відрізняється за якістю і врожайністю від маточних рослин. З огляду на рідкість і недоступність сортового матеріалу для багатьох наших садівників вони цілком можуть практикувати насіннєвий спосіб розмноження. Для цього варто використовувати насіння з кращих форм.

Насіння висівають у відкритий грунт восени або навесні після 3—4-місячної стратифікації при температурі 1—5°C на глибину 0,5—1,5 см. Посіви бажано мульчувати. Однорічні сіянці розсаджують на дорощування. Дворічні придатні для садіння на постійне місце. Плодоносять сіянці з 3—4-річного віку.

Дорослі кущі легко розмножити паростками або кореневою порослю. Рано навесні відкопують паростки і,

Квітує Блусан.

обрізавши значну кількість надземної частини, висаджують на дорощування в розсадник. Восени одержують саджанці, що придатні для садіння в сад. Сильні паростки з доброю кореневою системою можна відразу висадити на постійне місце. Зрідка практикується розмноження відсадками.

Кореневі живці завдовжки 10 – 15 см нарізують рано навесні і висаджують у грунт, залишивши над поверхнею грунту верхній кінець приблизно на 0,5 см. При гарному догляді до осені виростають якісні саджанці.

Зелені живці заготовляють у період активного росту пагонів. Оптимальна довжина живця 8 – 15 см. Обробка стимуляторами росту поліпшує коренеутворення. Після перезимівлі укорінені живці дорощують ще один рік.

Для розмноження цінних форм застосовують також окулірування або щеплення живців на сіянці глоду чи горобини.

У сад висаджують одиночний кущ або декілька рослин на відстані близько 2 м одна від одної. Обрізування полягає у видаленні слабких і пошкоджених гілок, освітленні середини крони. Найбільші і найсолодші плоди утворюються на молодих сильних гілках. Періодично проводять омолоджування рослин, вирізуючи старі гілки. Для зручності збирання плодів висоту куща підтримують на рівні не вище 2 м.

До шкідників і хвороб ірга досить стійка. Під час цвітіння найбільшої шкоди завдають листогризучі жуки, що об'їдають квітки і молоді листки, а в період достигання плодів — птахи, які склььовують урожай.

Плоди достигають у червні-липні. Збирають їх, відриваючи від плодоніжки в невелику тару, щоб менше травмувати ніжні плоди. Врожай плодів з куща становить 3 – 10 кг. З великого дорослого куща, що росте, за оптимальних умов можна зібрати до 25 кг.

В.М.Меженський,
канд. с.-г. наук, завідувач відділу технології плодових культур, Артемівська дослідна станція розсадництва Інституту садівництва УААН

Фото автора

Квітує Блумун.

Фундук – цінна горіхоплідна культура

Дикий дрібний горіх – ліщина, дуже поширений на земній кулі. З тих пір, як люди почали займатися землеробством, виділялися найурожайніші види ліщини.

Кульовий

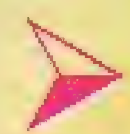
І в наш час фундук – культурні форми ліщини, за своєю цінністю становить великий інтерес і займає одне з перших місць серед культурних горіхоплідних рослин. Його використовують як харчову, промислову, олійну, медоносну культуру. А червонолисті сорти і форми висаджують у парках та скверах з декоративною метою.

Плоди фундука споживають у молочній стиглості і підсмаженими після повного достигання. Це висококалорійний продукт харчування. За калорійністю ядро фундука перевищує, наприклад, пшеничний хліб у 2 – 3 рази, м'ясо – у 3 – 3,5 раза і молоко – у 8 – 9 разів. 400 г ядер фундука за калорійністю відповідають денному раціону харчування дорослої людини. Тому що тут міститься значна кількість поживних речовин: олії – 63 – 72 %, білків – 15 – 20 %, вуглеводів – 6 – 10 %, багато вітамінів, мікроелементів та інших речовин.

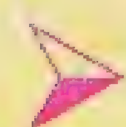
Ядра фундука використовуються в харчовій і кондитерській промисловості. Їх додають до цукерок, тістечок, тортів, інших кондитерських виробів.

Олія, яку виробляють із горіхів, має приємний смак і аромат, є замінником мигдалевої олії, а за поживністю прирівнюється до вершкового масла. Олію широко використовують у різних галузях промисловості – консервній, кондитерській, фармацевтичній, лакофарбовій. Великий вміст олії в ядрах фундука дає змогу вважати цю культуру олійною. А впровадженням фундука можна створити базу для одержання додаткової кількості дуже цінної рослинної олії та забезпечити харчову промисловість сировиною. Водночас зменшити площі сільськогосподарських угідь під соняшником. Оскільки культура фундука виділяється простотою агротехніки, невибагливістю до грунтово-кліматичних

умов, до місця розташування в саду, то це дає змогу використовувати під нього орнонепридатні землі.

Вичавки ядер горіха — макуха є відмінним кормом для тварин, а шкаралупу використовують у промисловості для одержання високоякісних лінолеумів.

Цінною у фундука є і деревина, з якої виготовляють активоване вугілля. А гнучкі, еластичні, водночас міцні пагони ідуть на виготовлення корзин, обручів, ручок для дрібного сільськогосподарського інвентаря.

Пилок суцвіть фундука — найперший весняний корм для бджіл.

Фундук має ряд корисних господарсько-біологічних властивостей: підвищену посухостійкість, порівняно невисоку вибагливість до умов вирощування, придатність до повного механізованого вирощування, збирання та обробки врожаю, виняткову транспортабельність і тривале зберігання плодів (до чотирьох років) у звичайних приміщеннях без псування.

Фундук — це багаторічна культура. Його плантації можна використовувати протягом 75 років, а якщо своєчасно омолоджувати кущі — то й 100 і навіть 150 років. Це одна з переваг культури фундука порівняно з плодовими садами, які за довговічністю поступаються йому.

У Мліївському інституті садівництва в 1996 році розпочато селекційну роботу щодо створення сортів фундука з високою врожайністю, більш ранніми строками достигання, плодами округлої форми та з високим виходом ядра.

Паралельно вивчаються господарсько-біологічні властивості існуючих сортів фундука вітчизняної (УкрНДІЛГА, автор Ф.А.Павленко) та зарубіжної селекції. Кращі результати одержали по сортах вітчизняної селекції: Жовтневий, Кульовий, Лозівський кулястий та сорту азербайджанської народної селекції — Гянджа.

Жовтневий

Жовтневий. Кущ округлої форми заввишки 3,5 м, діаметром 4,2 м. Зимостійкий, стійкий до шкідників і хвороб. Плодоносить з трьох років. Плоди згруповані в супліддя по 2–4, іноді по 10 шт.

Горіхи середньої величини: 1,9 см довжини, 1,66 см ширини та 1,4 см товщини, видовжено-яйцеподібні, з широкою горбкуватою по краю з добре вираженими зубцями основою. Маса сотні плодів — 190 г. Ядро біле, тверде, добре виповнює шкаралупу, містить 68,5% олії, 14,1% білків, 4,1% вуглеводів, 11,2 мг% вітаміну С. Вихід ядра 46,2% від загальної маси горіха. Середня врожайність 16,4 ц/га, найвища — 32,3 ц/га.

Гянджа

Кульовий. Кущ середньої сили росту, округлий, висотою 4 м, у діаметрі — 4,3 м. Зимостійкий, стійкий до шкідників і хвороб.

Горіхи видовжені, 2,08 см довжини, 1,35 см ширини, 1,25 см товщини. Основа горбкувата, сіра, по краях із зубчиками. Шкаралупа світло-коричнева, з опушенням до вершини. Маса сотні горіхів — 150 г.

Ядро видовжене. Містить олії — 66 %, білка — 14,4 %, вуглеводів — 4,7 % і вітаміну С — 12,3 мг%. Вихід ядра — 44,7 %.

Середня врожайність — 22,1 ц/га, максимальна — 33 ц/га.

Лозівський кулястий

Лозівський кулястий. Кущ округлий, середньої сили росту, висотою 3,5 м, у діаметрі — 4,5 м, зимостійкий, стійкий до шкідників і хвороб.

Плодоносить з трьох років. Плоди зібрані в супліддя по 2–6 (13) штук.

Горіхи великі, округлі, висота їх 2,01 см, ширина 1,92 см, товщина 1,59 см. Маса сотні горіхів — 200 г.

Ядро округле, світло-кремове, містить олії — 65,9%, білка — 16,7%, вуглеводів — 5,3%, вітаміну С — 11,8 мг%. Вихід ядра 45,3% від загальної маси горіхів.

Середня врожайність сорту — 19,5 ц/га, найвища — 30,2 ц/га.

Гянджа — азербайджанський сорт народної селекції. Кущ середньої сили росту, округлий. Зимостійкий, стійкий до шкідників і хвороб.

Плоди групуються у супліддя по 2–4 (6). Горіхи широкоплаські, висотою 1,7 см, шириною 1,87 см, товщиною 1,64 см.

Маса сотні плодів — 185 г. Шкаралупа тонка, гладенька, золотисто-коричнева.

Ядро містить олії — 66,5 %, білка — 16,8 %, вуглеводів — 4,4 %, вітаміну С — 13,4 мг%. Добре заповнює шкаралупу. Вихід ядра 50,8 % від загальної маси горіха. Середня врожайність — 16,1 ц/га, максимальна — 25,9 ц/га.

Н.А.Москаленко,
мол. науков. співробітник,
Мліївський інститут садівництва ім Л.П.Симиренка

ЛІКУВАЛЬНА ЦИБУЛЯ ЧЕРВОНИЙ МИСЛИВЕЦЬ

Цибуля ця з Єгипту, має бордове забарвлення, напівсолодка, вирощується з гібридного насіння. За сезон досягає маси до 400 г і більше. Висівається восени або навесні.

За допомогою цієї цибулі можна вилікувати навіть дуже задавнену хворобу! Немає жодного захворювання, при якому вживання цього овоча не пішло б на користь тому, хто занедужав. В ньому є речовини, за хімічним складом і дією схожі зі статевими гормонами людини, які стимулюють діяльність усіх систем організму, запобігають його старінню і забезпечують тривале збереження статевої активності. Хліб із сирою цибулею та сіллю додає здоров'я і бадьорості, робить свіжішим колір обличчя, зміцнює зуби, вберігає від жовтяниці,гальмує утворення злоякісних пухлин.З капустою і квасом вона корисна при головних болях, втраті маси тіла. При гіпертрофії передміхурової залози також необхідно вживати цю цибулю у свіжому вигляді — чим більше, тим краще.

А ще дивовижний овоч із Африки треба вживати внутрішньо, починаючи з 10 г і поступово збільшуючи кількість до 100 г — при грипові,катарах верхніх дихальних шляхів, ангінах, хронічних бронхітах, бронхіальній астмі, туберкульозі легень, пониженій кислотності шлункового соку, атонії кишківника, хронічних запорах, простатиті, гнильній інвазії, болях у шлунку. При гострих захворюваннях —щоденно двічі на день, при хронічних — через день за 15—20 хвилин до їди.

Є ще один чудодійний рецепт за сильного кашлю. Взяти півлітрову скляну пляшку, наповнити її кашкою з цибулі, обмазати тістом і поставити в духовку. Щойно тісто запечеться аж до рум'яної кірочки, духовку відключити, дочекатись доки охолоне, потім зняти тісто і відкрити пляшку. Тушкована цибуля і сік з неї — чудовий засіб навіть для лікування грудних дітей. Для дітей доза при грипові і кашлі — половина чайної ложки двічі на день, а для дорослих — половина чайної ложки три—чотири рази на день після їди.

Суміш із цибулі та меду (1:1) вживати при підвищеному артеріальному тиску три рази на день по столовій ложці за годину до їди; а при пониженому тиску, серцевих захворюваннях — по столовій ложці через 2—3 години після їди. Курс лікування — 2 місяці.

Для лікування ревматизму і поліартриту застосовують кашку цибулі, яку прикладають до хворих суглобів на 20—30 хвилин 2—3 рази на добу.

Свіжий сік цибулі у вигляді примочок добре допомагає при грибкових, гноячкових захворюваннях шкіри, вуграх, бородавках, ластовинні. Тертою цибулею покривають уражену шкіру, сверблячі висипи, нариви, вогнища гніздового облисіння, погано заживаючі рани, бородавки (обмотують бинтом і тримають 10—15 хвилин). Такі пов'язки роблять двічі на день.

Свіжоприготований сік вживають по чайній ложці 4—6 разів на день за 15 хвилин до їди при гіпертонії, гастриті з пониженою кислотністю шлункового соку, нирково—кам'яній хворобі, геморої і запорах. Також свіжим соком закапують очі (по одній—дві краплі) для лікування більма, а також для відновлення погіршеного зору (одна—дві процедури за місяць).

Пропарену і сушену цибулю Червоний мисливець вживають по 50—100 г один—два рази на день за 15 хвилин до їди також при: ішемічній хворобі серця, порушеннях серцевого ритму, гіпертонічній хворобі, туберкульозі, панкреатиті, гастриті, виразці шлунка і дванадцятипалої кишки, цукровому діабеті, коліті, радіаційних ураженнях, цинзі, імпотенції,водянці, старечих запорах, ураженнях шкіри — дерматити, незрілі фурункули; бешихових (російською—рожистых) запаленнях.

Бажаючим придбати насіння цибулі сорту Червоний мисливець висилаю на 10 гривень і більше.

Звертатися за адресою:

Володимир Миколайович Гончаров,
вул.Дніпродзержинська,4,кв.79,
м.Донецьк, Україна,83016.

Погода у серпні

Упродовж серпня поступово зменшується кількість спекотних днів, спадає літнє тепло, прохолоднішими стають ночі. Але у денні часи максимальна температура сягає 35—42°С, а в гірських районах 29—34°С. Абсолютний мінімум температури становить 0 — 6°С тепла, на півдні — до 11°С, в північних районах Житомирської, Чернігівської, Сумської, Луганської та на заході Донецької областей місцями до 1°, а в Карпатах до 3° морозу.

Приморозки на поверхні грунту і в повітрі бувають наприкінці місяця у північних і східних областях та гірських районах Криму.

Середньомісячна температура серпня коливається у межах 17—20°, а в південних і південно-східних областях 21—23°С, у Карпатах та горах Криму 14—16°С.

Опади розподіляються нерівномірно: у південно-східній частині України середня за місяць кількість їх становить 33—35 мм, у Карпатах — до 136 мм, на решті території — 52—88 мм.

Яку погоду чекаємо у серпні поточного року? За довготерміновим агрометеорологічним прогнозом, який розраховано в Інституті агроресурсів шляхом статистичного аналізу багаторічних спостережень за гідротермічним режимом у 1881—2001 роках на мережі метеорологічних станцій Департаменту гідрометслужби і моніторингу довкілля, у серпні очікується підвищений тепловий режим з позитивним відхиленням середньомісячної температури від кліматичної норми, які коливатимуться у межах 1—1,5°С, але порівняно з минулим роком рівень середньомісячної температури буде на 1—1,5°С нижчим.

Місячна кількість опадів становитиме 80—115% за винятком Рівненської та Чернігівської областей, де вона не перевищуватиме 70% середніх багаторічних показників (таблиця).

Прогноз середньомісячної температури повітря і кількості опадів у серпні 2002 р.

Область	Температура повітря, °С	Відхилення від норми, °С	Опади, мм	% до норми
АР Крим	22,9	1,1	48	129
Вінницька	19,5	1,5	56	84
Волинська	18,2	1,0	50	82
Дніпропетровська	21,3	0,9	43	105
Донецька	21,4	1,1	39	98
Житомирська	18,4	1,2	64	86
Закарпатська	19,8	1,4	71	81
Запорізька	22,4	1,3	43	116
Івано-Франківська	18,3	1,4	69	79
Київська	19,4	1,1	51	82
Кіровоградська	20,8	1,3	49	98
Луганська	21,3	1,2	34	83
Львівська	18,4	1,3	70	90
Миколаївська	22,3	1,3	42	93
Одеська	22,1	1,3	49	117
Полтавська	20,3	1,1	39	74
Рівненська	18,3	1,1	46	71
Сумська	18,8	0,9	49	79
Тернопільська	18,4	1,2	63	91
Харківська	20,5	1,2	30	61
Херсонська	22,9	1,2	40	114
Хмельницька	18,7	1,2	55	81
Черкаська	20,1	1,4	56	102
Чернівецька	20,3	1,3	51	84
Чернігівська	18,8	1,2	47	70

Прикмети зміни погоди в серпні

Для серпня характерними місцевими прикметами зміни погоди є такі.

- Після сходу сонце на обрії видається більшим, ніж звичайно — чекай дощу.
- Якщо сонце сходить дуже яскравим і хмари навколо нього почервоніли, цього дня буде дощ ще й з вітром.
- Коли навколо сонця видно білястий круг, того дня чекай сильної бурі.
- Блідий місяць — на непогоду, чистий і яскравий — на гарну погоду.
- Якщо в ніч на чистому небі не видно малих зірок, буде буря.
- Коли літньої пори в прохолодну погоду чути грім, то така погода утримається тривалий час.
- Уранці роса і туман — на добру погоду.
- Чистий захід сонця — на суху погоду.
- Перед нічною грозою туман увечері не з'являється, не випадає й роса.
- Перед нічними грозами вечірня зоря має червонястий багряний відтінок, і призахідне сонце теж червоне.
- Яскраве світіння світлячків віщує наступний сонячний день.
- Блимання зірок — ознака погіршення погоди з посиленням вітру.
- Коли виникають дві чи три яскраві веселки (райдуги), буває тривалий теплий дощ.
- Після Іллі (2 серпня) роси стають холодними і нецілющими. З цим днем пов'язано багато прикмет і прислів'їв: "Прийде Ілля — принесе гнилля" (дощу), "до Іллі й піп дощу не намолить, а після Іллі й баба фартушиною нажене".
- Встановлення східного вітру — ознака припинення літніх дощів.
- Перед нічною грозою стоїть волога теплинь.
- Якщо дощ почався зранку, він швидко вщухне. "Задощило зранку — надівай дранку, та й в поле їдь". Коли ж дощ почався надвечір, то може затягнутись на всю ніч. "Пізній дощ, як пізній гість, — часто заночовує".
- Якщо після дощу добре пригріло сонце, а небо в хмарах, — чекай погіршення погоди.

Володимир Просунко,
канд. географ. наук, зав. відділом агрометеорологічного та математичного аналізу і досліджень Інституту гідротехніки і меліорації УААН

Викопування та зберігання цибулин гладіолусів

У "ДСГ" № 4 за цей рік я акцентувала увагу читачів на перших двох головних факторах успішного вирощування гладіолусів: правильному доборі садивного матеріалу і дотриманні агротехніки. Тепер хочу зупинитися ще на одному, не менш важливому факторові — викопуванні та зберіганні цибулин гладіолусів.

Викопування цибулин гладіолусів розпочинають з середини вересня за сонячної погоди, а ранні сорти можна викопати й раніше, після 4—6 тижнів від початку цвітіння.

Спочатку викопують сорти ранніх строків цвітіння, затим — середніх і наприкінці — пізніх строків. Дітки збирають в останню чергу, в жовтні.

До цього часу звільняється тепличка з—під огірків і я кладу туди ящики з гладіолусами. Стебла обрізую, коли один сорт викопаю повністю, залишаючи пеньочки довжиною 1—2 см. Через 7—10 днів, обережно видаляю стару цибулину і корені, а також пеньочок центрального пагона, якщо він підсох. Поміщаю цибулини по сортах у капронові панчохи і сіточки, прикріплюю етикетку із гетинаксу і роблю напис маркером, який не змивається .

Дітки також упаковую по сортах, але лише від цибулин другого і третього років цвітіння (у різних сортів дітки різної величини і їх різна кількість). Щоб не згубити сортність, збирати і зберігати їх слід окремо.

У пластмасовому відрі готую розчин: Бі-58 новий 10 г і фундазол 5—10 г на 5 л води. Занурюю в нього цибулини і діток у мішечках (стільки, скільки поміститься у відрі) на 20—30 хв. Затим виймаю, даю стекти залишкам розчину і вивішую в тепличці на рейках, до яких раніше підв'язувала пагони огірків.

Приготовлений розчин використовую ще для двох завантажень, але час витримування у розчині збільшую до 40—45 хв. Відпрацьованим розчином поливаю іриси, позбуваючись у такий спосіб від трипсів.

Через 2—3 тижні, коли цибулини підсохнуть і вивітриться запах отрутохімікатів, перевожу цибулини і дітки до Києва. Досушую їх весь листопад за кімнатної температури. Після цього переглядаю всі цибулини, видаляю ті, що мають найменші ознаки захворювання чи пошкодження. За необхідності видаляю верхню покривну луску і знову упаковую в сіточки—мішечки. Сіточки з цибулинами загортаю в 4 шари газети і складаю в картонну коробку, яку кладу в коробку більшого розміру, затим ці дві — в третю. Відразу виношу коробки на засклений балкон, де є термометр. Щоденно перевіряю температуру зберігання, не допускаючи відхилень. Температура має бути в межах плюс 2—12°С. Якщо зберігати гладіолуси за температури вищої за плюс 10—12°С, то вони можуть перейти до багатостебловості і не цвісти.

Підмічено, що при зберіганні діток в холодильнику, вони не втрачають схожості протягом 2—3 років. Іноді в газету упаковую очищені зубки часнику, вони захищають цибулини віт трипсів, якщо обробка була не якісною.

Усі коробки пронумеровані і мають опис вкладеного в кожну з них.

Є й інші способи успішного зберігання цибулин. Пам'ятаю, був один рік, коли я запізнилася із викопуванням сортів, і всі вони за тиждень уразилися трипсом. Ні про які обробки тоді я не знала. Тому щоб не викидати цибулини, склала їх у виварку і закопала на підвищеному місці ділянки. Під виварку і на неї поклала полову, із кількох стебел соняшнику зробила душник і присипала шаром піщаного грунту товщиною 50 см. Відкопала цибулини на початку березня, вони були без найменших ознак захворювання і квітували згодом краще від тих, що зимували в інших умовах.

Для зберігання у підвалі пакувати цибулини, пересипані тирсою, можна в поліетиленові пакети, запаявши їх утюгом (через папір). Садивний матеріал має бути добре просушеним, здоровим. Для зручності я вкладаю в кожний пакет номерок.

Розкривати такі пакети слід у першій декаді березня, інакше цибулини, починаючи інтенсивно дихати, пітніють і загнивають.

Л.І.Шостак,
м. Київ

Технології, за якими майбутнє

Продовжуємо серію публікацій про новітні технології з Японії. Досвід їх застосування в багатьох країнах засвідчує, що ці технології своєчасні і корисні в багатьох сферах діяльності. Безперечно, чільне місце займуть вони і в сільськогосподарському виробництві, поклавши початок відродженню родючості українських земель.

Найважливіше призначення сільського господарства — виробництво продуктів харчування для населення та сировини для промисловості. А основним засобом виробництва в сільському господарстві є грунт. Головні ж елементи родючості грунтів — вода та поживні речовини. Власне, родючість грунтів і визначається наявністю поживних речовин, більша частина яких (понад 60 відсотків) рослинні, тваринні та мікробні рештки, які мінералізуються грунтовими мікроорганізмами.

Розклад органічних решток та синтез сполук, котрі входять до складу перегною, відбуваються під дією ферментів, які виділяються різноманітними популяціями мікроорганізмів. При цьому помічено безперервну зміну одних популяцій мікробів іншими. Мікроорганізмів у грунті безліч — близько 2—2,5 млрд. в родючій землі. Але в збіднілих землях — у десятки разів менше. Вони не лише розкладають органічні рештки на простіші органічні й мінеральні сполуки, але й беруть активну участь у синтезі високомолекулярних сполук — перегнійних кислот, які утворюють запас поживних речовин у грунті. Турбуючись про підвищення родючості грунтів (а значить, і про підвищення врожайності), необхідно створювати умови для активного розвитку мікробіологічних процесів, збільшення популяції мікроорганізмів у грунті.

Мікроорганізми в грунті створюють єдиний біоценоз, в якому різні їх групи перебувають між собою в складних взаємовідносинах. Одні групи чудово співіснують, а інші є антагоністами. Це виявляється в тому, що певні групи мікроорганізмів виділяють специфічні речовини, які гальмують розвиток інших.

Японськими вченими-мікробіологами запропоновано і створено унікальне середовище мікроорганізмів, яке налічує близько 80 видів. Мікрорганізми стимулюють процеси регенерації, очищають повітря і воду в грунті, інтенсифікують ріст рослин. Важливо відзначити, що Ефективні Мікроорганізми (ЕМ) — це не генетично змінені мікроорганізми, а тільки ті, що є в природі, але їх індивідуальні властивості значною мірою посилюються, коли вони співіснують в унікальному природному середовищі.

Насьогодні є п'ять основних способів застосування Ефективних Мікроорганізмів, або простіше — ЕМ-технології: у вигляді водного розчину; ЕМ-5, що використовується з метою захисту рослин від хвороб та шкідників; ЕМ-компосту, який є основою високих урожаїв; ЕМ-екстракту ферментованої рослинної сировини, який використовується як підживлення та для боротьби з бур'янами і, нарешті, добрива з ферментованих харчових відходів — найцінніше добриво в ЕМ-технології.

Звичайно, для поліпшення якості грунту та для підживлення рослин використовують розчин ЕМ-1 у концентрації 1:1000, тобто на 10 л води беруть лише 1 ст. л. препарату. Для розсади та кімнатних рослин його використовують у два рази менше. Для приготування компосту також застосовують цей препарат, але розводять до співвідношення 1:100, тобто на 10 л води беруть 100 мл препарату. Компост можна приготувати дуже швидко — звичайно за 2—3 тижні. Для цього придатні будь-які органічні рештки — солома, бадилля овочевих культур, перегній, бур'ян, тирса, харчові відходи тощо. Найактивніша складова компосту — перегній, з якого, власне, і починається процес ферментації. Однак, якщо у вас у даний момент немає перегною, не хвилюйтесь — компост вийде і без нього, проте процес ферментації триватиме трохи довше.

Понад десятирічний досвід Японії та інших країн красномовно свідчить: застосування ЕМ-технології дає лише позитивні результати, з яких виділимо: прискорене проростання рослин, підвищення родючості та швидке достигання багатьох культур; поліпшення фізико-хіміко-біологічних характеристик грунту; запобігання розвитку хворобливих організмів та шкідників; підвищення ефективності органічних добрив. І, як наслідок, набагато зростають урожаї при менших економічних витратах, ніж за використання традиційних технологій.

Врожайність картоплі, цибулі, часнику при застосуванні ЕМ-препаратів зростає в 1,5 раза, огірків — у 2 рази, капусти — на третину. Одержані результати свідчать, що огірки, помідори, зеленні культури значно менше хворіють, мають кращий вигляд та чудові смакові якості.

ЕМ-препарати можна успішно використовувати і в птахівництві та тваринництві. Річ у тім, що разом з інтенсивними технологіями в птахівництво прийшли антибіотики та гормональні препарати. Ці добавки можуть нагромаджуватися в продуктах харчування, а потім — і в організмі людини, що згубно позначається на здоров'ї. Застосування ж ЕМ-препаратів, навпаки, дає відчутний позитивний ефект: курчата зберігаються краще, їх маса при цьому зростає, зменшуються захворюваність та падіж. У приміщенні, де тримають птицю, немає специфічного запаху.

При відгодівлі молодняка великої рогатої худоби та поросят також помітно збільшуються добові прирости живої маси, значно зменшується падіж. ЕМ-препарати, які використовуються як добавка до корму та води, нормалізують мікрофлору шлунково-кишкового тракту тварини. Корисні мікроорганізми посилюють здатність перетравлювати поживні речовини в кормах, нейтралізують неприємний запах перегною та покращують здоров'я тварин.

А використання ЕМ-Тамира, різновиду препарату ЕМ-1, для змиву нечистот, обприскування обладнання та приміщень усуває неприємні запахи та сприяє перетворенню перегною у високоферментоване добриво.

У чому ми помилилися?

Шановний журнале "Дім, сад, город!"

Не розлучаюся з тобою з 1997 року, регулярно отримую кожного місяця нові номери — духовну їжу. Ще раніше завжди купувала у кіосках. Багато пишуть тобі читачі про свої успіхи в городництві та тваринництві. Є вони і в мене, але я не схильна про них розповідати. А ось про свою невдачу зважилася написати. Можливо, комусь це допоможе уникнути моїх помилок.

Для знайомства, оскільки пишу до тебе вперше, повідомляю: я, Мітіна Ольга Василівна, народилася і виросла в Сумах. У 1986 р. закінчила Бєлгородський кооперативний інститут. Працювала в торгівлі 20 років. Потяг до землі, це в мене з дитинства, підштовхнув придбати садибу під дачу за 40 км від Сум. Проблеми у нашій державі змусили завести господарство. Полишила торгівлю, тому що їздити щодня до Сум, маючи стільки клопоту вдома, стало обтяжливо. Зараз працюю за місцем проживання — у квитковій касі ПЗЗ.

Багато читала, розпитувала і як результат — успішно розводимо курей, індиків, мускусних качок, кролів та свиней уже багато років разом із чоловіком. А нещодавно у нас з'явилася кізочка.

Написати я хочу про свиноматку, яка була у нас у цьому році. Не таємниця, що свиноматка — це дуже складний біологічний об'єкт. Найчастіше в літературі можна прочитати про опорос за простого нормального перебігу, коли він триває 3—4 години. Народжуються здорові поросята, яких вигодовує сама свиня і господарю ніяких особливих турбот. Усе як і повинно бути. У мене теж так завжди було. Тримали ми кнурів і, бувало, штучно запліднювали свиней. Свиноматок ми тримаємо шостий рік. Трапилося, що одна свиня давала два опороси, але в основному — один, і ми замінювали її підростаючою молоддю. Зазвичай народжувалося по 10 поросят, які до місячного віку важили 9—10,5 кг.

Так було і цього разу. Свиня на прізвисько Гаєчка десятимісячного віку була штучно запліднена. Період поросності переходив нормально. За гарної погоди випускали її на прогулянки, годували по-різному. Окрім традиційної годівлі, постійно давали кавбузи, моркву, люцернове листя із сіна, премікси, риб'ячий жир — усе якнайкраще. Поводилися з нею дуже "поважливо". А коли настав час опоросу — ось тут і звалилося на нас лихо.

За добу до опоросу на боці вздовж хребта, на стегні і на череві у свині з'явилися плями, нібито синці, які після опоросу самі зникли безслідно.

В останній день січня о 4-й ранку із піхви з'явився брудно-сірого кольору слиз. Ціла година потуг і, нарешті, вона виштовхнула мертве, давно змерзле порося, яке просто розклалося. За ним одразу з'явилося живе. За цього стану свиня просто ревла на весь сарай.

Очевидно, там почався запальний процес і вона відчувала страшенний біль. На цьому все припинилося. Потуги мучили свиню, сочилася кров, а поросят усе не було. І так — 3 години. Я давно зрозуміла, що це не на добре, але все ж таки сподівалася, що свиня справиться сама. Вона часто піднімалася, міняла положення і знову лягала та тужилася. Несила дивитися на муки тварини, я все ж таки зважилася повернути плід, мабуть він лежав неправильно і ускладнював опорос. Намилила руки і спробувала увійти. Але від цього свині було страшенно боляче, вона ревла, підкидала зад, намагаючись позбутися моєї руки. Мені довелося це полишити. Відчаю не було меж. І як ще допомогти бідній тварині я вже не знала. Приїхав ветеринар, але в нього рука виявилася набагато більша від моєї. Він також не зміг нічого зробити. Свиня його навіть не підпустила до себе.

І ось нарешті, через 3,5 години після живого поросяти з'явилося ще одне. Мабуть, коли свиня намагалася позбутися моєї руки, воно саме повернулося. Потім усі пішли одне за одним. Але за кожним поросям свиня голосно ревла. І так, з'явилося 11 чудових рожевеньких поросяток, яких ми відразу ж витирали, обрізали їм пуповини, обробляли йодом. Вирізали ікла у роті і саджали в ящик під лампу. Поросята були рухливі та життєздатні. Свиня після такого опоросу була дуже схвильована, різко піднімалася і послід у неї відірвався. Потім шматками відходив 1,5 доби.

Зазвичай, у першу годину життя ми прикладаємо поросят, щоб вони поссали молозиво. Але цього разу за кожної спроби це зробити свиня піднімалася і потім довго не могли її покласти. Ми її і гладили, і розмовляли з нею ласкаво — все даремно. Навіть вкусила одне порося. Але агресивність у неї була до

поросят, але не до господарів. Увесь цей час ми потроху поїли поросят коров'ячим молоком, сподіваючись, що, коли у свині припиниться біль, вона буде їх годувати. Довелося навіть ввести їй 50 мл аміназину, щоб пригнобити рухливу активність і підпустити до неї поросят. Але навіть у такому стані вона намагалася схопити порося зубами. Коли ми випробували всі можливості, щоб підпустити поросят до свині (намащували і її, і поросят одеколоном, додавали до корму свині горілку) вони за 1,5 доби звикли до соски і всі наші численні спроби з'єднати їх із свинею були марними. Вони не захотіли ссати свиню, поки вона була під дією аміназину. Як наслідок — молоко у неї перегоріло, а поросят годували із пляшки з соскою.

Здавалося, усе було зрозуміло: опорос закінчився, поросят свиня годувати не буде. Але проблеми тільки починалися. Свиня нічого не їла. Мабуть, через запальний процес і налите вим'я піднялася температура. Я їй ввела 1500 од. біциліну-5, потім 1000 од. пеніциліну. Наступного дня ще 600 од. біциліну-3 і 1000 од пеніциліну. Після цього вона почала потроху їсти. Вим'я у неї зменшувалося, її стан помітно поліпшувався. І знову лихо! Поросята не поссали молозива і не отримали гаммаглобуліну, який забезпечує їм імунітет. Я помилилася, внаслідок чого на третю добу втратили чотирьох поросят. Ще до опоросу в ветеринарній аптеці придбала супферровіт, бо ферроглюкіну, який ми зазвичай використовуємо, не було. В інструкції вказано, що його потрібно ввести поросятам у перші години життя по 5 мл підшкірно. Така велика доза посіяла в мене сумнів. Як її можна ввести в таке крихітне тільце? І ветеринар, який до нас приїжджав, сказав, що на свинокомплексі це вони роблять на третю добу. Коли після другої доби ми втратили двох поросят вночі, тому що у них не було захисту від кишкових інфекцій, порушувалося без видимих причин травлення і вони миттєво згасали, я негайно вирішила ввести супферровіт о четвертій годині ранку. Хоча тільки в обідню пору їм було б по три доби. Потім у цей же день ми втратили ще двох і на цьому, нарешті, все припинилося.

Супферровіт — препарат, який містить гомологічні білки із сироватки крові свиней і яка захищає поросят від гіпогаммаглобулінемії і агаммаглобулінемії, а також антитіла, які створюють пасивний імунітет плюс вітаміни групи В і різні мікроелементи.

У нашому випадку він був незамінний, але я прогаяла час і втратила четверо поросят. Семеро, які залишилися, ми годували сирим коров'ячим молоком, яке ще теплим купували кожного ранку у сусідів, через 2,5—3 години, починаючи з 30 г, постійно збільшуючи дозу. На п'яту добу посмажили їм ячмінь, давали деревне вугілля. Вони підходили до годівниці і щось брали і жували. П'ятачки у них були чорні від вугілля.

До молока потроху почали додавати премікс для поросят, дитячі каші (які не потребують готування) миттєвого приготування "Лідер" Харківського ПП "Харчпроект" — рисову, пшеничну кукурудзяну. Просіювали ячмінну дерть і додавали до молока разом з кашами, спочатку небагато, потім дедалі більше. Поросята, коли наїдалися, самі кидали соску. Один раз на добу до каші додавала трохи Біовіту — для профілактики кишкових захворювань. На десяту добу знову ввела їм підшкірно супферровіт по 5 мл. Помітила, що поросята намагаються гризти підлогу в сараї. Почала додавати до каші вітамінізоване кісткове борошно і тривітамін. Один літр такої ситної і поживної каші 8 раз на добу до 14 дня їм уже стало недостатньо. Почала варити суп з картоплі, моркви і великозернистої дерті, яка відсіювалася від борошна. Додавала молоко і знову-таки каші "Лідер" і ставила у коритце поросятам. Вони привчилися підходити до годівниці і їсти харчі з неї. На 16-ту добу життя соскою взагалі вже не годували. Поросята чудово їли з годівниці, штовхаючись, з великим апетитом. Були дуже активні, добре росли.

У сараї у них сухо, завжди свіжа солома, тепло. Над ними є лампа для обігрівання, яку вмикаємо лише тоді, коли холодно на вулиці. Вони практично не мерзли. Дуже люблю за ними спостерігати, і кожного разу дедалі більше шкодую про свою помилку, про тих чотирьох втрачених поросяток, яких можна було зберегти. Зараз у нас дві свині. Їм уже по 4,5 місяця. Решту ще у місячному віці розібрали наші знайомі. Важили вони по 8—10 кг. Часто запитуємо про них. Усі задоволені нашими поросятами.

Моя розповідь правдива, спогади ще зовсім свіжі. Нехай нікому з господарів, які тримають свиноматку, не доведеться пройти через ці випробування.

Сподіваємося, що спеціалісти візьмуться прокоментувати цей випадок і ми дістанемо пояснення цієї ситуації. Можливо, ми припустилися ще якихось помилок, про які не знаємо.

*З повагою **Ольга Василівна Мітіна**,*
Білопільський р-н Сумської обл.

...саджанці: винограду, актинідії, жимолості, лимонника, великоплідної смородини, агрусу, малини, кизилу, суниці. Декоративні рослини і квіти. Каталог безкоштовно у Вашому конверті.

Олександр Федорович Дейцев,
вул. Жовтнева, 137,
с. Садки Кременчуцького р-ну Полтавської обл., 39625,
тел. (05366) 6-17-00

...троянди — оптовий продаж дворічних саджанців. Ціна 4—6 грн.

Г.Д.Андреєв,
вул. Леніна, 20, с. Сурсько-Литовське Дніпропетровського р-ну Дніпропетровської обл., 52064,
тел. (0562) 11-22-46, 98-10-84

...траву мітлицю (опис — 1 грн. у зворотному конверті), альпінарій, хвойні.

а/с 704/2А, м. Київ-87,
тел. 277-70-68

...саджанці троянд (дворічні, щеплені) зарубіжної селекції. Для ландшафтного озеленення найновіші троянди (бордюрні, виткі, грунтопокривні).

М.Б.Рязанов,
вул. Високогірна, 14, м. Дніпропетровськ, 49048,
тел. (0562) 98-10-84

...агроном-виноградар приймає замовлення на саджанці, чубуки комплексностійких сортів винограду (135). Каталог.

Е.М.Олефір,
вул. Авраменка, 18-84, м. Запоріжжя, 69120,
тел. (0612) 67-49-53

...тюльпани, нарциси, гіацинти, лілії, лілійники, багаторічні квіти.

Микола Колісниченко,
с. В.Сорочинці Миргородського р-ну Полтавської обл., 37645,
тел. (255) 71-5-58

...розсаду суниць понад 30 сортів.

Тетяна Павлівна Роздобудько,
вул. Дубровицька, 10, кв. 51, м. Київ-114, 04114,
тел. (044) 432-97-54

...цибулини лілій голландської селекції

Ольга Василівна Власюк,
а/с 79, м. Павлоград Дніпропетровської обл., 51400

...живці для щеплення — всі породи. Чорна смородина і обліпиха — живці на укорінення. Сорти — новітні. Література з садівництва. Каталог в заадресованому конверті.

Г.І.Коцюба,
Волгоградська, 17, кв. 9, м. Київ-141

...нові інтенсивні сорти: суниці — 12 сортів, смородина чорна, червона — 20 сортів.

М.І.Шиш,
м. Черкаси, тел. 65-54-63

...насіння розторопші накладною платою (200 г — 12 грн.)

А.В.Кажан,
а/с 1086, м. Краматорськ, 84323

...шедеври вітчизняної та світової селекції: картопля (60 сортів): Повінь, Слов'янка, Леді Розета тощо; суниця садова (20 сортів): Ольвія, Чамора Карусі, Брайтон тощо; тюльпани (20 сортів): Аристократ, Люстиге Вітве, Уайт Тріумфатор, Медісон Гарден тощо; лікарські рослини: золотий корінь, лимонник китайський, женьшень тощо.

Анатолій Михайлович Попов,
вул. Святошинська, 40-в/8,
м. Вишневе Київської обл., 08132

...детальне рекламне оголошення про висилання посилок з найкращою у світі картоплею Біла роза на розведення в журналі "Дім, сад, город" № 7 за 2002 р.

Анатолій Стаднік,
вул. Робітнича, 4, кв. 3,
м. Баранівка Житомирської обл., 12700

...хризантеми на всі смаки 120 сортів, гладіолуси 150 сортів.

Мар'яна Михайлівна Попович,
вул. Мічуріна, 22, с. Чинадієве Мукачівського р-ну Закарпатської обл., 89640

...насінну картоплю посилками 2 нових з найкращих світових сортів: Каратоп ультраультрарання, еліта, бульби округлі кремові, м'якуш світло-жовтий, Розара — ультрарання, еліта, бульби округло-видовжені рожеві (вже відповідно на 33-й і 38-й день після сходів є товарні бульби). Переказувати по пошті простим грошовим переказом за кожен сорт по 13 грн. за кожну посилку. В зазначену вартість входить і вартість ящика і пересилки. Відправка посилок з 20.08.2002 р. по 15.11.2002 р.

Анатолій Федорович Стаднік,
вул. Робітнича, 4, кв. 3, м. Баранівка Житомирської обл.

...високоякісну насіннєву картоплю найкращих вітчизняних та зарубіжних сортів.

Вільгельм Адольфович Хілінський,
вул. Булгакова, 5-б, кв. 151, м. Київ, 03134,
тел. (044) 472-07-87

...найкращі, найсучасніші сорти на вигонку і зріз: тюльпани та лілії — цибулини і дітки. Гіацинти, гладіолуси, дрібноцибулинні. Оптові знижки. Зрізка.

П.В.Маклюк,
ІІ пр. Калініна, 3, м. Городня Чернігівської обл., 15100,
тел. (04645) 2-40-78

...чубуки, саджанці 50 комплексностійких великоплідних, врожайних сортів винограду: Аркадія, Лора, Кеша-1, ЗОС; включно найновішої селекції: Атлант, Деметра, Подарунок Запоріжжю, Заграва, Пісня, СК-28 тощо. Великоплідні, врожайні сорти суниці. Конверт — прайс-лист із сортами. Пересилання замовлень безкоштовно.

Ольга Вікторівна Поярeля,
пр-кт Дзержинського, 32, м. Донецьк, 83014,
тел. (0622) 97-18-57

...красивоквітуючі та декоративнолистяні кімнатні рослини, саджанці діжкових для балконів, гіппеаструми, саджанці шипшини, садові багаторічники, цимбідіуми, оптом вигонка гіацинтів до весняних свят, штамбові троянди у контейнерах. Каталог у конверті замовника.

Ірина Ярославівна Буряк,
вул. Шкільна 21/а, м. Жидачів Львівської обл., 81700

...перспективні, нові холодостійкі сорти помідорів (70), перцю (5), огірків (5), жминди, кавових бобів; великоплідні: малина (5), ожина (2), виноград (30); айва, тархун, інші культури (30).

В.І.Никитенко,
вул. Шевченка, 34, кв. 9, м. Тетіїв Київської обл., 09800

...багаторічні флокси, айстри, золотарник, лілійник, канни, кислиці, гарноквітуючі кущі, ягідники, насіння квітів, тюльпан Парад, лілії.

Ніна Олексіївна Сергієнко,
вул. Андрющенка, 66, м. Старобільськ Луганської обл., 92700

...корейські хризантеми (98) на озеленення, зріз, альпінарії, бордюри, вазони.

Т.К.Усійчук,
с. Милуші, Луцьк, 45631

...опис, креслення вітроелектростанції — малютка (3 грн.).

а/с 4, Тараща Київської обл., 09500

...щорічно саджанці, чубуки комплексностійких сортів винограду, понад 80 сортів.

Олександр Миколайович Алексєєнко,
пр. Металургів, 76-а, кв. 28, м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської обл., 51928,
тел. (05692) 9-50-40

...саджанці троянд 52 сортів і шипшини.

В.М.Каньовський,
с. Кучаївці Чемеровецького р-ну Хмельницької обл., 31632,
тел. (03859) 9-86-19

...суперелітні сорти картоплі: Повінь, Слов'янка, Доброчин, Обрій, Горлиця, Луговська, Явір та ін. Каталог у Вашому заадресованому конверті.

Станіслав Антонович Кустровський,
К.Маркса, 24/21, м. Шепетівка Хмельницької обл., 30400,
тел. (240) 5-45-59

...міцелій гливи та печериці (можна вирощувати цілий рік), рекомендації щодо вирощування. Картопля: Червона Шапочка, Повінь, Слов'янка; соя кавова.

Борис Олександрович Карпич,
а/с 32, м. Харків, 61052

...саджанці троянд (30 сортів голландської та вітчизняної селекції) доброї якості. Реалізація на місці.

Ольга Григорівна Фурдіна,
вул. Нова, 6, с. Чобручі Роздільнянського р-ну Одеської обл., 67400,
тел. (04853) 31-9-87

...найкращі, найновіші сорти суниць, смородини, малини, агрусу вроздріб та гуртом.

Володимир Федорович Нікіпєлов,
Шевченка, 76, с. Тубільці Черкаського р-ну Черкаської обл., 19611

...саджанці великоплідних суниць: Машенька, Брайтон; гофровані гладіолуси 140 сортів. Конверт — каталог.

В.В.Трепачка,
вул. Нагірна, 29, смт Талалаївка Чернігівської обл., 17200

...поштою саджанці суниць (20 сортів), смородини (16 сортів), малини тощо. Конверт — каталог.

Валентина Іванівна Білоус,
с. Лабушне Подільського р-ну Одеської обл., 66033

...тюльпани, гіацинти, крокуси, гладіолуси.

В.К.Еран,
1-й Лісопарковський пров., 1, кв. 27, м. Харків, 61070

...сенполії високодекоративних сортів. Каталог у Вашому конверті.

Наталія Савельєва,
вул. Хрустальова, 137, кв. 14, м. Севастополь, 99055

...саджаці троянд, шипшини. Помірні ціни.

А.Я.Береза,
а/с 238, м. Червоноармійськ Донецької, 85307, тел. (06239) 27-2-04

...здерев'янілі живці та саджанці високовітамінних ягідних, декоративних гарноквітучих та рідкісних культур, таких як: барбарис їстівний та декоративний; калина червона врожайна, жовта та Бульденеж; жимолость їстівна — найранніші сині ягоди; актинідія — маленьке ківі, дуже солодкі ягоди; агрус — зелений, жовтий, рожевий, чорний, безколючковий — великоплідний; порічки — великоплідні, солодкі, білі, рожеві, червоні, золотисті; смородина великоплідна Донька Ворскли, Черешнева, Титанія, а також Минай Шмирьов, Білоруська солодка; крома (ягоди смородинові) — сильноросла, стійка до хвороб, попелиці, росте і плодоносить в різних природно-кліматичних умовах (даю рекомендації щодо підвищення врожайності); обліпиха безколючкова великоплідна; парадизка Будаговського; виноград комплексностійкий різних сортів, терміну достигання, винний, столовий; кизил; гумі; вишня повстиста; ожина садова; малина великоплідна — червона, жовта, рожева, ремонтантна; алича великоплідна; лимонник китайський; аронія — знижує тиск; фундук; тамарикс; жасмин великоквітковий; форзиція; спірея — для живоплоту; троянди виткі та паркові; гортензія садова; туя; самшит; мигдаль декоративний; дейція; вейгела; каприфоль — запашна густа ліана; золотий дощ; полин дерев'янистий; керія японська; розовик керієподібний; колквиція прекрасна; магонія падуболиста та ін. Для отримання каталогу вкладайте заадресований конверт.

О.Т.Гудь,
вул. Коцюбинського, 4, кв. 2, м. Тернопіль, 46002

...висилаю поштою та продаю вдома насіннєву картоплю смачних високоврожайних сортів вітчизняної та зарубіжної селекції.

Володимир Іванович Петренко,
с. Березова Лука Гадяцького р-ну Полтавської обл., 37342

...однорічні щеплені саджанці плодових культур в широкому асортименті з гарантією якості та відповідності сорту. Реалізація на місці — жовтень, листопад. Можливі попередні замовлення. Конверт — каталог.

Володимир Миколайович Франтійчук,
с. Рогізна Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл., 32397, тел. (03849) 9-36-33 (з 6-00 до 8-00)

...саджанці 30 найкращих сортів суниць; смородини, груші — Роксолана, Золотоворітська та ін. (підщепа айва ВА-29), яблуні —Чемпіон, Кінова та інші (підщепа ММ-106, М-26). Конверт — каталог.

В.В.Колесник,
вул. Молодіжна, 19, м. Ульяновка Кіровоградської обл.., 26400, тел. (05259) 2-13-94

...голландське насіння: морква рання та пізня, буряки столові, редиска тритижнева, капуста білоголова, червона, цвітна, огірки бджолозапильні, самозапильні та з жіночим типом цвітіння (Наташа, Атлантіс, Паркер, Аякс, Маринда, Матильда, Кріспіна, Пасадена та ін.), помідори ранні, пізні, середні, високорослі й кущові, селера, цибуля — порей, петрушка кучерява, листкова, коренева, редька чорна зимова, кабачки цуккіні, квіти. А також вітчизняне та аматорське насіння овочів і квітів. Цибулини гладіолусів, лілій, фрезій, бегоній, бульби жоржини та багато іншого. Пакети для фасування насіння. Каталог надсилається безкоштовно в заадресованому конверті з маркою замовника. Ціни доступні, система знижок. Оплата після отримання насіння.

а/с 87, м. Київ-170, 03170

...окуляри-тренажери "Relax" для відновлення зору (для водіїв, комп'ютерні); магнітно-масажні устілки для рефлексогенних зон ноги людини, що пов'язані з усіма її органами; масажуючи стопу, Ви тренуєте й зміцнюєте свій організм.

Тел. (044) 476-08-84 (з 8 по 9 год.)

... інкубаційні та харчові перепелині яйця, молодняк, тушки перепелів, стелажі для утримання (250 гол.), інкубатор для курячих та перепелиних яєць, фазани, перепелиний послід.

Тел. (044) 431-75-98
E-mail: senenkov@svitonline.com.ua

...картоплю Слов'янка, Удача, Серпанок, Повінь, Адретта, Світанок, Белла роза, Розара, Беттіна, Каратон — 2 грн./кг; Самовивіз. Поспішайте, приїжджайте.

Іван Іванович Мудрий,
Шевченка, 16, с. Мирівка Кагарлицького Київської

...тюльпани, гладіолуси, іриси поштою та на місці.

Микола Іванович Якименко,
вул. Кірова, 7, с. Червоні Партизани Носівського р-ну Чернігівської обл., 17130

...саджанці плодових, ягідних, винограду. Каталог у вашому конверті.

Володимир Антонович Максименко,
а/с 20, Кам'янка Черкаської обл., 20800

...троянди, тюльпани, нарциси. Кращі серед кращих. Кольоровий каталог у конверті замовника.

Поліна Олександрівна Козлова,
а/с 1, м. Бахчисарай, Крим, 98400

Служба знайомств

Шукаю одиноку жінку без дітей із сільської місцевості, яка погодиться на переїзд. Мені 50 років. 170/60.

М.П.Яковенко,
Комсомольська, 156, Глеваха Васильківського р-ну Київської обл.

Кохання, яке скорило вік

Вона покохала в 53 роки. Ще недавно не могла й подумати, що подібне з нею може трапитися. Це була не просто пристрасть, не просто почуття до коханої людини. Вона зустріла чоловіка, котрий став для неї її життям. Саме це вона усвідомлювала. Але кожна близькість з ним приносила їй зовсім інші відчуття. І зволікати вона вже не стала, звернулася до лікарів.

Роман з каменем

Що вона розповіла лікарю? Близькі інтимні стосунки стали для неї справжнім випробуванням на витривалість. Хворобливі відчуття, постійна сухість та свербіння перетворювали увесь процес на справжні муки. В останні роки вона й думати не хотіла про інтимні стосунки. І якби не зустріла його... І що сказав лікар? Що це цілком закономірно, і що нічого незвичайного з нею не відбувається. З такими проблемами має справу практично кожна друга жінка після п'ятдесяти років. Причина цих хворобливих відчуттів приховується в тому, що після припинення менструацій жіночий організм завершує вироблення жіночих гормонів, від яких залежить стан слизових оболонок сечових шляхів. І через нестачу гормонів слизова й шкіра статевих органів виснажуються і втрачають еластичність, інтимні контакти набувають хворобливості. Крім того, багато жінок у цьому віці починають зазнавати неприємні відчуття під час сечовипускання, часті позиви і навіть нетримання сечі під час кашлю чи чхання. Одначе по допомогу до спеціалістів вони, зазвичай, звертатися не поспішають. А причина все та ж — жінки соромляться ділитися соїми проблемами.

Просто про складне

Можливо, все було б сумно, якби не уладналася ця проблема досить просто. Немає ніякої необхідності мужньо переносити випробування, які жінці "дарує" її організм. Якщо організму бракує гормонів, необхідно його наповнити ними іззовні. Сучасні препарати чудово справляються з цим завданням, відновлюючи гормональний баланс. І багато неприємних симптомів, з якими пов'язане настання елегантного віку в жінки, зникають досить швидко. Важливо й те, що сучасні гормональні препарати розрізняються за складом гормонів. Поміж них є й такі, які за всієї своєї ефективності абсолютно безпечні і продаються в аптеках навіть без рецептів.

Наприклад, Овестин, що його досить часто рекомендують гінекологи, має виняткову місцеву дію. Цей препарат випускається у двох формах — крем або свічки. До його складу входить натуральний жіночий гормон — естріол, який впливає тільки на сечостатеву систему і більш ні на які інші органи. Приблизно через тиждень після його застосування неприємні відчуття поступово зменшуються, а через 1—2 місяці симптоми дискомфорту і порушення сечовипускання зовсім зникають. Тому, чим раніше жінка зважиться піти до спеціаліста, тим менше незручностей вона зазнаватиме. І чекати кохання для цього не обов'язково, напевно, краще бути готовою до нього.

Реєстраційне посвідчення № П.01.02/04172 від 04.01.02. Міністерство охорони здоров'я України.

Aurora

Центр слухової реабілітації "Аврора"

Медичний заклад вищої категорії.
Ліцензія МОЗ № 32646-ЮР

- Повне обстеження слуху у дорослих та дітей (у тому числі немовлят).
- Слухові апарати Oticon (мініатюрні цифрові внутрішньовушні та завушні).
- Заняття для дітей з розвитку слуху та мовлення.
- Індивідуальні вушні вкладки.
- Елементи живлення для слухових апаратів.
- Сигнальні та комунікативні системи для глухих.
- Обладнання для слухомовної роботи.
- Аудіометри, імпедансметри, прилади для СВП та ОАЕ.

Ознаки втрати слуху у дітей:

- Чи реагує ваше немовля (стрепенається чи блимає очима) за раптового гучного звуку?
- Чи перестає плакати або завмирає 3-6-місячне немовля, коли чує ваш голос?
- Чи повертається дитина у 9—12-місячному віці до того, хто говорить?
- Чи вимовляє 2-річна дитина короткі речення?

Якщо на одне з цих питань ви відповідаєте НІ, це може бути ознакою проблем зі слухом.

Звертайтеся до нас.

Ознаки втрати слуху в дорослих.

- Чи перепитуєте постійно співрозмовника, бо його мова здається вам бурмотінням?
- Чи робите ви таку гучність телевізора або радіо, що це заважає близьким?
- Чи маєте ви труднощі під час спілкування по телефону?

Якщо на одне з цих питань ви відповісте ТАК, це може бути ознакою проблем зі слухом. Звертайтеся до нас, адже втрата слуху — це медична проблема.

Запис на медичний прийом
(044) 2369594
Технічні консультації, ремонт
(044) 2369584
Факс (044) 236951
E-mail: aurora@carrier.kiev.ua
www.aurora.ua
Наша адреса:
03057, Київ,
вул. Академіка Янгеля, 16/2

Журнал "Наш дім"
№ 4 за 2002 р.

вийшов з друку в липні поточного року. Тут наведені надзвичайно цікаві проекти сучасних котеджів, поради щодо їх будівництва. У рубриці "Як будують "приватники" за кордоном" описуються особливості проектування осель в інших країнах. Знову подано вишуканий проект будинку, виконаний кандидатом архітектури Т.В.Буличовою, розробки якої користуються неабиякою популярністю серед читачів. Так, редакція отримала від забудовників багато запитів на її проекти, надруковані у попередньому номері. У журналі представлені рекомендації по облаштуванню дач, наведено принципову схему встановлення опалення на рідкому паливі. Особливої уваги для любителів майструвати заслуговують креслення щодо самостійного виготовлення "гонорових" меблів. На прохання читачів у номері знову є рубрики "Поради господині", "Поради господарю", де дається багато корисних порад щодо ведення домашнього господарства. Тут міститься також стаття для читання філософських роздумів у колі сім'ї "Як вибрати чоловіка?", яку підготувала відома київська журналістка Т.Пося. Мова йде також про дизайн дитячої кімнати. Отже, наш журнал — для всієї родини.

Передплатний індекс журналу 74453. Вартість передплати на 2 місяці сприймається передплатниками як справедливою — всього 2,55 грн.

Вигідно передплатити комплект журналів "Наш дім" і "Дім, сад, город". Передплатний індекс 21 871. Вартість передплати комплекту на 2 місяці 5,50 грн.

Обов'язково вирішуйте на свою користь! Однак, відомо, найцінніше, що потрібно для професійного будівництва і сучасного облаштування Вашого Дому — це інформація! Її Ви знайдете, за словами читачів, у "Нашому домі"!

Колектив редакції

Вийшов з друку журнал "Квіти України" № 8, 2002 р.

У номері ви прочитаєте про розкішну квітку жоржину, поради щодо її догляду, зберігання, вирощування. Багатьох зацікавить інформація про гортензію, нові сорти тюльпанів та поради щодо вигонки цих рослин.

Нікого не залишать байдужими матеріали про відому художницю-ткалю Жоголь та чудовий парк тюльпанів "Кейкенгоф" у Нідерландах.

Листи читачів, рекламна інформація, оголошення.

Журнали "Квіти України" за 2001 та 2002 роки надсилаємо поштою післяплатою. Для тих, хто цікавиться "Бібліотекою квітникаря" нагадуємо, що в цій серії вийшли такі збірники: "Троянди", "Магнолії", "Рододендрони", "Айстри", "Тюльпани", "Водойма в саду", "Ліани в саду", "Гладіолуси", "Сенполії", "Кімнатні рослини", "Однорічні рослини", "Дворічні рослини", "Сукулентні рослини" книга II, "Старовинні парки Чернігівщини, "Клематиси", "Квітник без шкідників та хвороб".

Для тих, хто хоче придбати книги за редакційними цінами просимо звертатися до редакції журналу "Квіти України" за адресою: Київ 54, просп. Гагаріна, 17-а. Іногороднім висилаємо книжки поштою (післяплатою). Ціна одного примірника 1 грн. 80 коп., "Айстри", "Тюльпани" — 2 грн. 50 коп., "Сенполії" — 3 грн. 50 коп. (без вартості пересилки).

Адреса для замовлення книг та журналів поштою: 02002, Київ-2, а/с 208, "Квіти України"

ТОВАРИ **СКРИНЯ** ПОШТОЮ

СУПЕР-ПРОПОЗИЦІЯ! ЛІТО З КАТАЛОГОМ «СКРИНЯ»

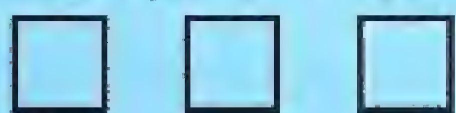

= 12 90 грн.

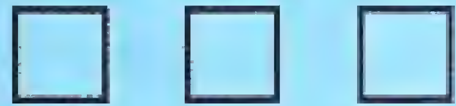
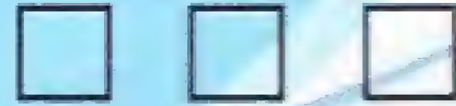
2 чудові футболки із 100% бавовни
універсальний одяг для літа

Оберіть розмір: | Оберіть розмір:

46/48 50/52 54/56 | 46/48 50/52 54/56

і колір: | і колір:

білий синій зелений | білий синій зелений

Я, ______________________________
(прізвище, ім'я, по-батькові)

замовляю 2 футболки та каталог «Скриня — літо» за 12,90 грн. і прошу надіслати

за адресою: ______________________________

____

Вас вітає каталог товарів-поштою «СКРИНЯ». Одяг, галантерея, товари для дому, саду та городу, побутова техніка, посуд, парфуми, косметика — більше 1000 товарів на 96 кольорових сторінках. Каталог не тільки дає можливість купити будь-які товари зі знижкою 5%, але пропонує мудрі поради, гороскопи та цікаві інтерв'ю на своїх сторінках.

Ви можете надіслати замовлення звичайним листом за адресою:
01023, м. Київ, а/с 625-Д, каталог «Скриня»
або зробити замовлення за телефоном:
8-800-504-44-40 (без вихідних). Всі дзвінки безкоштовні.
Ви сплачуєте за товар на пошті в момент отримання.

1 Кеди

Дешеві, зручні та легкі. Немає кращого взуття на відпочинку і на роботі. Для всієї родини.
Розмір: **35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45**
Артикул **40707**
Ціна **24,90 грн.**

1 **24** 90 грн.

2 Туфлі текстильні

Легкі текстильні туфлі на міцній гумовій підошві - ідеальне взуття для літа. Низька ціна й велика зручність роблять їх незамінними. Те, що зручно, завжди в моді.
Розмір: **36, 37, 38**
Артикул **40706**
Ціна **13,90 грн.**

2 **13** 90 грн.

3 Засіб проти сивини «Антиседин»

Сивина прикрашає не всіх. За допомогою цього засобу ви за два тижні повернете своєму волоссю колір молодості. «Антиседин» не фарбує – він стимулює вироблення натурального пігменту. Крім того він зміцнює ламке та пошкоджене волосся, стимулює його ріст, ліквідує лупу, 200 мл.
Артикул **71017** Ціна **13,65 грн.**

3 **13** 65 грн.

4 Електроплойка для завивки волосся

Довжина: **27 см**
Артикул **51478**
Ціна **25,85 грн.**

4 **25** 85 грн.

5 Машинка для стрижки

Допоможе створити зачіску в домашніх умовах. Потужність 13 Вт. Ножі із нержавіючої сталі. В комплекті 4 насадки, гребінець, ножиці, технічне масло та щітка для очищення.
Артикул **60627**
Ціна **41,95 грн.**

5 **41** 95 грн.

6 Термобігуді

У наборі **24 шт.**
Артикул **71063**
Ціна **9,75 грн.**

6 **9** 75 грн.

Заповніть бланк замовлення, виріжте та надішліть за адресою:
01023, м. Київ, а/с 625-Д, каталог «Скриня»

Я, ______________________________
прізвище, ім'я та по батькові

____
індекс, докладна поштова адреса, телефон

замовляю за каталогом "Скриня" такі товари:

Артикул	Назва товару	Колір	Розм.	Кількість	Ціна, грн.	Сума, грн
					Разом:	

Підпис Замовника: ______________

КНИГИ — ПОШТОЮ

КНИГОНОША
www.greenpes.com

«Книгоноша», а/с 110 – ДС, м. Київ -71, 04071
тел. (044) 467-50-24

Шановні друзі! *Книгоноша підготував для вас подарунок — новий випуск каталогу «Книгоноша. Весна — літо 2002» та розіграш чудових призів-книжок. Замовте книжки з нашої рекламної полички — отримайте новий випуск каталогу безкоштовно та візьміть участь у розіграші призів.*

Стародавні способи догляду за садом-городом: Довідник. — *48 с.*

Справжній подарунок всім, хто має земельну ділянку. Довідник, що містить безліч корисної інформації від наших пращурів: відомості про властивості грунту та рослин, екологічно чисті способи захисту рослин від шкідників і хвороб, практичні поради садівникам і городникам.

Бунін В.
Квітникарство: Довідник. — *152 с.*

Ви хочете дізнатися, як виростити різні сорти квітів у відкритому і закритому грунті? А як оформити квітники, кошики, приміщення різного призначення? А як зробити власноруч ікебану? У цьому вам допоможе унікальний довідник з квітникарства.

Серія «Квіти України».

Кімнатні рослини. — *58 с.*
Айстри. — *86 с.*
Тюльпани. — *78 с.*
Сенполії (Фіалки). — *50 с.*

Ця серія задовольнить будь-який смак та відповість на будь-яке запитання: як прикрасити будівлю, огорожу, створити гарний квітник на городі або в кімнаті. Кожна книжка присвячена окремому виду квітів, умовам вирощування, декоративним особливостям.

Марковський В.
Суниця садова. — *58 с.*

Найперша, найкорисніша та найсмачніша весняна ягода, безперечно, суниця. Про умови садіння, догляду та збирання плодів, основних шкідників та хвороби суниці, історію культури, поживну цінність, продукти переробки, сорти — все про улюблену ягоду в одній книжці.

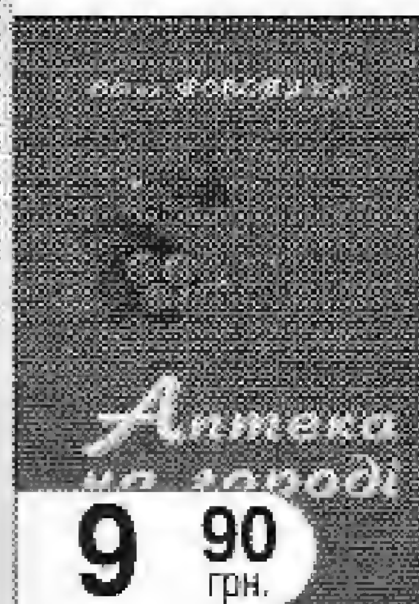

Лашко О.
Пташиний двір: Кури. — *68 с.*
Пташиний двір: Гуси. — *74 с.*

Яку породу курей чи гусей розводити? Як їх утримувати, обладнати приміщення, годувати, забивати, боротися із захворюваннями, отримати більше яєць чи м'яса, приготувати смачні й корисні страви з м'яса птахів? Про все це в книжках нової серії для господаря.

Новосели на городі та в саду. — *64 с.*

Дайкон, артишок, стевія, декоративна капуста, фізаліс, цуккіні, батат, зизифус, каштан їстівний, гранат, ківі, айва, лохина, жимолость — ці дивні заморські культури тільки почали обживатися на наших городах і в садах, але вже завоювали серця багатьох українців. Як садити та доглядати, збирати врожай та готувати смачні й поживні страви з цих рідкісних культур розкаже вам книжка про городніх новоселів.

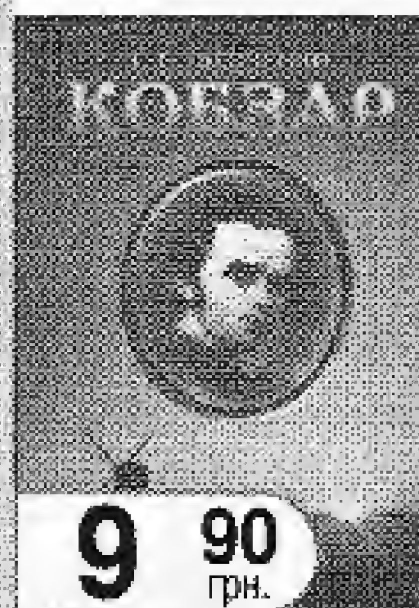

Товстуха Є.
Аптека на городі. — *232 с.*

Чи знаєте ви, що кожна рослина або дерево, які ростуть на вашому городі та в саду, можуть замінити найдорожчі ліки?! Фітотерапевт Євген Товстуха готовий поділитися своїми секретами. У пропонованій книжці подано опис понад 100 найпоширеніших лікарських рослин та поради щодо їх використання. Читайте і ви довідаєтесь, як стимулювати імунну систему, вивести з організму радіонукліди, протистояти усім недугам. Автор навчить вас правильно приготувати і вживати лікувальні відвари.

Чом ти не прийшов... Українські народні пісні з нотами. — *286 с.*
Засвіти свічу восковую. Українські народні пісні з нотами. — *286 с.*

Два пісенних збірника з найпопулярнішими українськими народними піснями: ліричними, колисковими, весільними, козацькими, чумацькими, колядками, веснянками, баладами тощо та піснями літературного походження, а також нотами для їх виконання. Кожен, хто вміє співати, грати на музичних інструментах обов'язково знайде в них не одну гарну пісню до серця.

Шевченко Т. Г.
Кобзар. — *640 с.*

Повна збірка Шевченкового «Кобзаря». До книжки також увійшли твори, що їх було вилучено цензурою, біографічні та бібліографічні відомості та добірка афоризмів поета.

Загребельний П.
Юлія, або запрошення до самовбивства: Роман. — *351 с.*

Герой нового роману Загребельного намагається розірвати фатальний альянс кохання та смерті. Втративши першу кохану, Юлію, він продовжує шукати її впродовж всього життя в інших жінках, які знов і знов зникають, рятуючи його від самогубства. Та приходить і його час виборювати у долі свою любов. І щоб захистити останню свою Юлію, він вбиває себе.

Серія «Книжка з оченятами»

Їжачки. — *8 с.*
Кіт-артист. — *8 с.*
Сороконіжка. — *8 с.*
Совеня. — *8 с.*

Такого оригінального дизайну книжечок для наймолодших ви ще не зустрічали! Вклеєні у книжку-картонку оченята звіряток дозволяють героям кожної сторінки живими великими очима дивитися на дітлахів, а веселі віршики про совенят, їжачків, котиків та комах малюки зможуть вивчити напам'ять.

Розмальовки

Телесиків букварик: Розмальовка. — *32 с.* ***Ціна — 3,30 грн.***
Герої твоїх улюблених мультфільмів: Книжка-розмалюйка. — *12 с.* ***Ціна — 2,20 грн.***
Пригоди барона Мюнхаузена: Книжка-розмалюйка. — *12 с.* ***Ціна — 2,20 грн.***

Серія «Перша книга малюка»

Букви. — *35 с.*
Цифри і числа. — *31 с.*
Слова. — *59 с.*
Лічба. — *23 с.*

Ваш малюк вже готовий відкрити двері у країну знань. Ви можете допомогти йому в цьому. Розвиваючий навчальний посібник «Перша книга малюка» складається з чотирьох частин і містить навчальний матеріал, цікаві завдання та чудові малюнки. Розфарбовуючи улюблених героїв, з'єднуючи їх з буквами, цифрами, словами, дитина швидко навчиться читати, рахувати, думати.

Нестайко В.
Тореадори з Васюківки (трилогія). — *440 с.*

Трилогія про веселі й незвичайні пригоди двох друзів — Яви та Павлуші, написана відомим дитячим письменником Всеволодом Нестайком. Ця книжка ще за життя автора стала бестселером — її не встигали перевидавати, так миттєво вона розкуповувалася. Подаруйте ж своїй дитині хвилини радості й захоплюючої мандрівки з веселими друзями.

Мінімальна сума замовлення — 15 грн.
Увага! З 21 січня 2002 р. Укрпошта підвищила тарифи на свої послуги. Тому, якщо сума вашого замовлення менша, ніж 15 грн., ми змушені будемо додати **1 грн.** за послуги Укрпошти.

Зверніть увагу, що до вказаної ціни входить тільки вартість пересилання. А за переказ грошей на наш рахунок пошта візьме з вас додаткову плату, яка становитиме до **4,5%** від суми замовлення. Гроші за книжки ви заплатите на пошті при отриманні посилки.

Заготовки на зиму

Роками випробувані разом з мамою рецепти подарувала читачам молода, але досить досвідчена господиня Іра Короленко з міста Києва. Вона надіслала фотографію своєї родини.

Огірки мариновані цілі

Помиті і вимочені в холодній воді огірки залити розсолом. Щоб приготувати розсіл, треба взяти на 1 літр води 1 столову ложку цукру, 2 столові ложки солі. Закип'ятити розсіл і залити ним огірки. Через 10—15 хв. злити розсіл, закип'ятити його ще раз і залити в банки з огірками, попередньо на дно трилітрової банки покласти хрін, зелень кропу, 4 зубки часнику. В кожну банку додати 3 столові ложки оцту. Накрити новими кришками і закатати.

Хрумкі мариновані огірки шматочками

На 4,5 кг огірків 1 склянка цукру, 1 склянка оцту, 0,5 л олії, 3 столові ложки солі, 2 столові ложки часнику, розчавленого або пропущеного через часникодавку.

Огірки посікти на шматочки кружечками завтовшки 1 см і залити розсолом. Витримати 4—5 год., розкласти в банки та залити рівномірно розсолом, який залишився, долити холодною кип'яченою водою. Додати перець та лавровий листочок за смаком. Стерилізувати літрову банку 15— 20 хв.

Мариновані кабачки

На 9 кг кабачків, нарізаних шматочками, взяти 400 г оцту, 9 столових ложок цукру з верхом, 7 столових ложок солі, 300 г часнику. Залити розсолом і дати постояти 8 годин. У кожну літрову банку додати 2—3 столові ложки олії. Кабачки шматочками розкласти в банки. Розлити попередньо злитий і перекип'ячений сік по банках. За необхідності долити кожну банку кип'яченою водою. Стерилізувати, прикривши кришкою, літрову банку 15 хв.

Мариновані помідори

На дно трилітрової банки покласти корінь та зелень петрушки. У банку викласти попередньо ретельно помиті, непошкоджені помідори. Два рази залити підсоленим окропом (на 1 л води 2 столові ложки солі), а на третій раз залити маринадом. Для маринаду у розрахунку на трилітрову банку потрібно: 1 столову ложку з верхом солі крупного помелу, 1 столову ложку з верхом цукру, 50 г оцту. Закатати новими кришками.

Лечо по-болгарськи

3 кг перцю порізати напівкільцями. Перець вкинути в окріп на 2—3 хв., але не кип'ятити. Додати 10 середніх цибулин, нарізаних шматочками. Під час приготування слід дотримуватися чистоти.

Маринад: 2 кг помідорів перепустити через м'ясорубку і прокип'ятити з олією, цукром, сіллю (1 склянка олії, 1 склянка цукру, 2 столові ложки солі, 0,5 склянки оцту).

Розкласти в стерилізовані банки, додати цибулю і перець і закатати кришками. Не стерилізувати. Вихід 5 літрових банок.

Останнім часом у зв'язку з появою великих морозильних камер набуло популярності тривале зберігання заморожених фруктів та овочів.

Плоди треба спочатку ретельно підготувати. У ягід видалити кісточки або серцевину, перець вичистити від насіння. Перець, який плануєте фарширувати, залишити цілим, а решту нарізати шматочками уздовж. У капусти звичайної обрізати качани, а цвітну капусту розібрати на суцвіття.

Для упаковки можна використати банки, поліетиленові пакети, коробки з-під цукерок. Чим менше повітря потрапить в упаковку, тим краще будуть зберігатися продукти і тим менше місця вони займуть. Режими заморожування даються в інструкціях до морозильних камер.

Щоб заморозити корінці, треба їх промити, підсушити, нарізати шматочками. Можна бланшувати, тобто занурити в кип'яток на 0,5 хв., а коли підсохне, розкласти в тару.

Гриби можна заморожувати злегка проварені або в готовому до вживання вигляді. Суниці промивають, обсушують, розкладають шаром в одну ягоду, а коли заморозяться, можна зсипати у поліетиленовий пакет. Малину заморожують шаром у 3— 5 см. Найкраще зберігається у коробках з-під цукерок.

Чорниці та журавлину можна заморозити зразу в пакеті.

Цитрусові краще заморожувати без цедри. Її використовують для приправ.

На наш конкурс "Господиня" Людмила Миколаївна подала і свої рецепти.

Рулетики з баклажанів

Взяти 0,5 кг баклажанів, 3-4 ст. ложки олії, 1 чайну ложку топленого масла, сир, часник, майонез, кріп.

Баклажани помити, почистити, тоненько нарізати вподовж, залишити на 1 год. в теплій солоній воді. Потім відтиснути і обсмажити з обох боків.

Перемішати 100 г натертого сиру, 5 зубків часнику, 2 ст. ложки подрібненого кропу, 2 ст. ложки майонезу. Покласти начинку на пластинки обсмажених баклажанів, загорнути рулетиком. Готову страву поставити в холодильник на 1 год.

Людмила Миколаївна Бузні майже все своє життя мешкає в Криму, хоча родом вона з Полісся. Її мама вміла і любила гарно куховарити, тож свій талант передала у спадщину і доньці. А Людмила традиційну українську кухню творчо доповнила суто південними кримськими стравами, від яких у захопленні і родина, і гості.

Котлети з баклажанів

Взяти 1 кг баклажанів, півсклянки очищених волоських горіхів, склянку борошна, 2 яйця, сіль і перець за смаком, 2 цибулини, 3-4 шт. середніх помідорів, 3 шт. солодкого перцю, часник.

Баклажани почистити і перемолоти на м'ясорубці, відкинути на сито, щоб стік сік. Далі додати подрібнені горіхи, борошно, яйце, сіль, перець. Добре перемішати і смажити котлети.

Для соусу цибулю, помідори і перець перемолоти на м'ясорубці і протушкувати на олії. Додати подрібнений часник.

Риба під маринадом

Взяти 1 кг свіжої риби (скумбрія, лихія), 1 бульйонний кубик, 2 ст. ложки майонезу, 1 ст. ложку томату, 1 ст. ложку лимонного соку, кріп, перець горошком, 1 ст. ложку олії, півчайної ложечки гірчиці.

Рибу почистити, помити, нарізати великими шматками і покласти в киплячий бульйон. Варити 20 хв. Далі рибу вийняти, відділити кістки та шкірку і невеликими шматочками скласти в каструлю.

Щоб приготувати соус, майонез, томат, лимонний сік, гірчицю перемішати і поступово влити до бульйону, в якому варилася риба.

Цим соусом повністю залити рибу і тушкувати на слабкому вогні 40 хв. За 10 хв. до закінчення приготування додати кріп. Перед подаванням до столу рибу на тарілці можна посипати натертим сиром.

Смачного!

***Л.М.Бузні**, м. Ялта*

Конкурс «Господиня»

Місяць, зорі і врожай

Вересень називають місяцем золотого листя. На 23 вересня припадає день осіннього рівнодення. Сонце перетинає екватор і переходить у південну півкулю. У північній півкулі настає астрономічна осінь.

За старим стилем перший день вересня був першою зустріччю з осінню і називався в народі провідцем літа. З цього дня починається так зване "бабине літо", яке є кращою порою вересня, хоча це й швидкоплинне повернення літнього тепла.

Вересень		
Нд 1		
Пн 2	Рк	0.14
Вт 3		
Ср 4	Лв	5.36
Чт 5		
Пт 6	Дв	7.16
Сб 7	●	6.10
Нд 8	Тр	6.57
Пн 9		
Вт 10	Ск	6.48
Ср 11		
Чт 12	Стр	8.44
Пт 13	☽	21.08
Сб 14	Кз	13.48
Нд 15		
Пн 16	Вд	21.54
Вт 17		
Ср 18		
Чт 19	Рб	8.18
Пт 20		
Сб 21	○	16.59
	Ов	20.11
Нд 22		
Пн 23		
Вт 24	Тл	8.54
Ср 25		
Чт 26	Бл	21.26
Пт 27		
Сб 28		
Нд 29	Рк	8.01
	☾	20.03
Пн 30		

Рак 2 (0.14) — 4 (5.36)

Майже щодня з'являються нові фенологічні ознаки початку осені. В ці дні можна помітити, що повністю достигло насіння червонуватої цибулі, міняє кольори листя береза і клен. Настає пора гуртування граків у зграї.

Осінь – приємна, але й чи не найважча пора для садівника – збирання врожаю і пов'язані з наступною зимівлею турботи про рослини, які ростуть у вашому саду.

Які ж справи не чекають на відстрочку? Якщо зібрано врожай малини пізніх сортів, виріжте секатором майже до землі дворічні гілки, які відплодоносили. Залиште не більше 5 однорічних пагонів на погонний метр рядка. При цьому пагін має бути не менше 40–60 см. Верхівки дуже довгих пагонів можна прищипнути – це прискорить їхнє дозрівання.

Початок осені – підготовчий період для висаджування декоративних і плодових кущів і дерев. Місце під осіннє садіння готують завчасно, викопують ями і запасаються добривами, які вносять під саджанець.

Лев 4 (5.36) — 6 (7.16)

Якщо ви вже впорядкували малинник у своєму саду, тобто вирізали гілки, які відплодоносили, то саме пора підготувати його для майбутнього врожаю. Необхідно внести органічні й мінеральні добрива. Зокрема, гранульованого суперфосфату 40–50 г і сірчанокислого калію 30–40 г на 1 кв. м. Можна замість них внести 2–3-літрові банки попелу. Після цього ґрунт слід добре розпушити, але на невелику глибину, щоб не пошкодити корені і сформовані на них бруньки. Ґрунт краще замульчувати торфом, соломою, крупною тирсою чи деревною стружкою.

З осені готують ями і для весняного висаджування дерев. Завдяки цьому поживний ґрунт з органічними і мінеральними добривами осідає й ущільнюється. Коли висаджують у завчасно підготовлену яму, коренева шийка саджанця залишається на потрібному рівні, дерево не заглиблюється, що дуже важливо для подальшого росту й розвитку рослини. Адже, якщо коренева шийка закрита землею, то дерево не плодоноситиме, а декоративне – зачахне.

Діва 6 (7.16) — 8 (6.57)

● Новий Місяць — 7 (6.10)

Виріжте хворі і зайві гілки на смородині й агрусі. Необхідно пам'ятати, що періодично, раз у 3–4 роки, під кожний кущ смородини та агрусу треба внести 4–6 кг органічних добрив і 120–150 г суперфосфату, 30–40 г сірчанокислого калію.

Висаджені на початку вересня багаторічники квітів до настання морозів встигають прижитися і не загинути взимку.

У першій половині місяця розмножують діленням флокси, іриси, рудбекії, примули та багаторічні квіти. Розділяти ці рослини слід через 4–5 років, адже в загущених кущах квіти виростають дрібними.

Терези 8 (6.57) — 10 (6.48)

Після того, як ви привели в порядок грядки кущових рослин, обрізавши зайві пагони, уражені хворобами, і засохлі гілки тощо, можна провести боротьбу із збудниками хвороб, які викликають різну плямистість, усихання і опадання листя. Значно гальмує їх розвиток, окрім агротехнічних заходів, обприскування кальцинованою содою з милом (50 г соди або стільки ж мила на 10 л води), мідно-мильною емульсією (10 г мідного купоросу і 100 г мила). Проти борошнистої роси можна застосовувати настій перепрілого гною (1 частину перегною заливають 3 частинами води і настоюють протягом 3 діб, потім настій розбавляють втроє, проціджують і обприскують під вечір 2–3 рази з інтервалом 10 днів).

Щоб загальмувати розвиток багатьох хвороб, які викликають різні плямистості на малині, після збирання врожаю і проріджування в рядах, її обприскують 1%-ним розчином бордоської рідини, а при боротьбі з іржею застосовують також і препарати сірки.

Скорпіон 10 (6.48) — 12 (8.44)

Якщо спекотні весна й літо негативно вплинули на розвиток плодових дерев, їм необхідно приділити особливу увагу: виріжте на кільце всі засохлі й хворі гілки, зрізи замастіть садовим варом. Звичайно ж добрий ефект дасть підживлення. Внесіть 3–5 кг органічних добрив на 1 кв. м, 20–25 г хлористого калію (для груші на 20 % більше), 50–60 г суперфосфату. Міндобрива у розчиненому у воді вигляді вносять по проекції крони, де розмножуються молоді корені, які активно всмоктують поживні речовини. Перед внесенням добрив ґрунт добре полийте, а після – перекопайте, поблизу штамба на глибину 5–8 см, а на відстані – 12–15 см. У задернілому саду добрива, змішані із землею, вносять у ямки глибиною 30–40 см. Азотні добрива до завершення листопаду вносити не слід. Після того, як обпаде листя для підживлення можна використати не більше 20 г сечовини на 1 кв. м.

Стрілець 12 (8.44) — 14 (13.48)

☽ Перша чверть Місяця — 13(21.08)

Саджанці смородини й агрусу на постійне місце краще висадити у вересні-жовтні, оскільки вони починають вегетацію дуже рано навесні. Цей час найсприятливіший для висаджування живців чорної смородини (сильні річні пагони зрізують, обшморгують на них листя і розрізують на живці завдовжки 12–16 см), відсадків із маточних кущів смородини та агрусу (вкорінену гілку секатором відрізують від маточного куща і розрізують на частини – самостійні рослини, які мають пагони та корені).

Астрологи рекомендують ці роботи здійснювати під знаком Овна і Стрільця під час зростання Місяця.

Козеріг 14 (13.48) — 16 (21.54)

Спекотна погода, якою відзначалася цьогорічна весна, дощовий червень і знову високі денні температури сприяли розвитку багатьох шкідників і хвороб у саду й на городі. Головне зараз – не прогавити цей вересневий період для знищення джерел інфекції: ретельно зберіть усі рослинні рештки, опале листя, падалицю, уражені хворобою плоди і винесіть на компостну купу, прикривши 5–10-сантиметровим шаром торфу, якщо він у вас є, або землі, щоб навесні вітер не розніс спори на ваш чи сусідський город. Якщо ж ви не практикуєте довготривалого компостування, то зібране сміття закопайте на глибину 40–60 см або, в крайньому випадку, спаліть його.

Водолій 16 (21.54) — 19 (8.18)

Якщо у вашому саду, як і в більшості регіонів України, лютували на малині, смородині, порічках, агрусі галиці, пильщики, павутинні кліщі, а також різні хвороби, то саме зараз можна провести боротьбу з цим лихом, адже врожай зібрано і зайві гілки зрізані.

Добрий ефект у боротьбі з пильщиками (після їх нашестя, як ви пам'ятаєте, від листочків залишилися тільки товсті жилки) дає обприскування розчином мила (200–300 г на 10 л води). Можна скористатися і біологічними засобами – бітоксибациліном (80–100 г, або 16–20 таблеток на 10 л води) лепідоцидом (20–30 г). Для досягнення кращого ефекту обприскують ними двічі з інтервалом 7–8 днів.

Позитивні результати у боротьбі з галицями (по-

страждалі пагони припиняють ріст, ненормально розвиваються гілки, обламуються і відмирають) дає перекопування грунту і обробка тими ж препаратами, що й проти пильщиків.

Проти павутинного кліща рослини обробляють колоїдною сіркою, 100–150 г на 10 л води) з інтервалом 6–8 днів.

Риби 19 (8.18) — 21 (20.11)
О Повний Місяць — 21 (16.59)

Слід пам'ятати, що більшість шкідників зимують у грунті, опускаючись восени по скелетних гілках і штамбу. Ось чому, якщо восени ви приладнаєте на дерево ловильні пояси із гофрованого картону, рогожі, мішковини, ви зможете запобігти появі багатьох шкідників наступного року. Ширина ловильних поясів має становити 18–20 см. Через кожний тиждень їх знімають і знищують шкідників. Клейові пояси накладають, зазвичай, проти зимового п'ядуна і п'ядуна — обдирала.

Перед накладанням поясів із штамбів зішкрібають відсталу кору, а тріщини замазують глиною. Стару кору і звичайно ж шкідників збирають на розстелену під деревом плівку. Після очищення кора має бути гладенькою.

Овен 21 (20.11) — 24 (8.54)

Настає час, коли ви, завчасно запланувавши, готуєтесь висадити плодові деревця й кущові рослини чи підсадити саджанець нового сорту. Сьогодні дефіциту садивного матеріалу немає. Однак будьте пильні, аби не придбати "кота в мішку". Купуючи саджанці у випадкових людей, у кращому разі можете придбати не той сорт, а в гіршому — занесете до свого саду якихось небезпечних шкідників або збудників хвороб.

Вимагайте у продавців карантинний сертифікат, будьте пильними: вибираючи саджанець, придивіться, щоб у деревця не були уражені корені і коренева шийка. Якщо через незнання хтось придбав саджанець з наростами на бокових коренях (бактеріальний рак), то їх слід обрізати, а основні корені продезінфікувати, опустивши на 2–3 хв. в 1%-ний розчин мідного купоросу, після чого добре промити у чистій воді.

До речі, якщо саджанці з якоїсь причини відразу після придбання не висаджують, то їх слід тимчасово прикопати. При цьому їх розміщують так, щоб корені були в ямі і присипані землею без будь-яких щілин між коренями. Потім ці саджанці щедро поливають.

Телець 24 (8.54) — 26 (21.26)

Якщо ви самі вирощуєте саджанці ягідних культур, використовуйте абсолютно здорові маточні кущі. Дуже прискіпливо огляньте чорну смородину на предмет наявності махровості — хвороби, яка викликає "махровість" квіток, у зв'язку з чим вони витягуються і не зав'язують ягід. Зверніть увагу, чи немає зараження кущів смородиновим бруньковим кліщем (бруньки надуваються, не розпускаються і поступово відмирають).

Обов'язково огляньте ваші насадження малини з метою виявлення на листі мозаїки, що є ознакою вірусного захворювання. При мозаїці на листі утворюються жовті або блідо-зелені плями. Трапляється і хвороба, при якій багато тонких кволих низькорослих і скучено розміщених пагонів, у зв'язку з чим цю хворобу називають "відьминою мітлою".

Близнюки 26 (21.26) — 29 (8.01)
(Третя чверть Місяця — 29 (20.03)

У багатьох випадках й у різних регіонах країни великої шкоди повстистій вишні завдає моніліоз. Щоб не дати цій хворобі поширитися, наступного року, восени після листопаду, слід провести обприскування дерев 5%-ним розчином сечовини.

Настала пора, коли грядку слід підготувати для весняного садіння.

Вільні від овочів грядки перекопують, внісши по відру перегною на кожний квадратний метр. Слід пам'ятати: перекопуючи грядки, не розбивають грунт, не розрівнюють. Під дією низьких температур великі грудки землі навесні розсипляться. Крім того, частина шкідників, які під час перекопування будуть винесені на поверхню грунту, загинуть на морозі.

Рак 29 (8.01) — 1.10 (14.58

Великої шкоди яблуні завдає квіткоїд. Гусениці цього шкідника вже перебралися на зимівлю в грунт, ось чому є небезпека його поширення наступного року. Такі заходи, як перекопування грунту і очищення штамбів від старої відмерлої кори, допоможуть зменшити його чисельність. Але основна боротьба з ним настане навесні, коли жуки будуть підніматися з грунту в крони дерев.

У номері:

„Дім, сад, город"
виробничо-практичний журнал
№8, серпень, 2002 р.
Головний редактор **М.І.Халимоненко**
Головний художник **Т.П.Колодницька**
Заступники головного редактора
Б.К.Донгаш, І.Ф.Куштенко
Редактори А.М.Капітульська, О.В.Кисленко
Дизайн, верстка **В.О.Пономаренко**
Комерційний директор Г.А.Донець, тел. 552-90-45
Реклама, оголошення **В.О.Давидко, В.М.Матохнюк, тел. 552-95-11**
Розповсюдження, маркетинг
Т.І.Лазебник, тел.552-94-60
Видання зареєстровано, серія КВ, № 3536 від 23.10.98

Підписано до друку 23.07.2002 р.
Загальний тираж 148 322 прим. (у тому числі: російською мовою і в комплектах з іншими журналами — 28 665 прим.)
Ціна договірна.
Адреса: 02094, Київ-94, пр.Гагаріна, 17-а. Тел. (044) 552-95-13

Передплатні індекси комплектів журналів у складі:
«Дім, сад, город» + «Виноград. Вино» — 22430.
«Дім, сад, город» + «Квіти України» — 22431.
«Дім, сад, город» + «Яблунька» — 22432.
«Дім, сад, город» + «Будьмо здорові» — 22433.
«Дім, сад, город» + «Пасіка» — 22434.
«Дім, сад, город» + «Наш дім» — 21871.
«Дім, сад, город» + «Чумацький шлях»+ + «Вокруг света» — 21843.

Комп'ютерний набір, верстку зроблено у редакції журналу «Дім, сад, город».
Видруковано в державному видавництві «Преса України».
03047, Київ, проспект Перемоги, 50. З.0118201.

Індекс 74142

С заботой о будущем

или практические рекомендации ООО «Агрофирмы «Гермес» из г. Краматорска огородникам, дачникам, фермерам по применению элементов органического земледелия

Директор Агрофирмы "Гермес Здор Г.В.

Работая на рынке органических удобрений более 6 лет, ООО «Агрофирма «Гермес» из г. Краматорска постоянно выступает в СМИ с пропагандой экологически чистых органических удобрений на основе биогумуса, который она производит с помощью калифорнийского червя. Наша продукция уже нашла своего покупателя. Такие торговые марки, как **«Гумивит», «Гумисол», «Гумипас», «Гумитаб», «Гумигран»** общеизвестны не только в Украине, но и за ее пределами.

Что же мы хотели посоветовать своим коллегам-аграриям накануне нового сельскохозяйственного сезона?

во-первых: овощеводам (особенно тем, кто занимается выращиванием огурца) повторно обработать по вегетации **«Гумисолом»**. По опыту применения этого препарата такой прием продлит плодоношение огурца, увеличит урожайность томатов, перца, картофеля. Норма расхода: 1 л **«Гумисола»** на 2-3 сотки.

во-вторых: готовя почву к зимовке, рекомендуем не сжигать остатки растений, а сделать компостные ямы, в которых послойно складировать отходы с последующей обработкой **«Гумипасом»**, который содержит очень большое количество полезных почвенных микроорганизмов. Таким образом, Вы уже на следующий год получите Гуминовое удобрение наилучшего качества. На 1 $м^3$ остатков Вам необходима только одна банка **«Гумипаса»**.

в-третьих: производя перекопку, мы настоятельно рекомендуем внести в почву биогумус (**«Гумивит»**) - эту своеобразную биофабрику, которая в течение 2-3 лет будет обеспечивать Вашу почву микроорганизмами, способными восстановить или улучшить плодородие Вашего участка. Норма расхода **«Гумивита»** при перекопке - 20-30 кг на сотку. И что самое важное, в отличие от навоза **«Гумивит»** не содержит семян сорных растений, препарат в своем составе не имеет патогенных микроорганизмов.

в-четвертых: на больших площадях под озимые культуры одновременно с севом внести в почву **«Гумигран 1»** или «2». Это биогумус гранулированный, насыщенный дополнительно природными фосфоритами с 10% концентрацией усваиваемого фосфора. Этот прием позволит Вам с наименьшими затратами (300-400 кг/га) внести под семена органику лонгированного действия и увеличенным до 5% содержанием фосфора. И, конечно, перед посевом семена зерновых культур обработать **«Гумисолом»** из расчета 15 л/тонну, исключив при этом 30% протравителя, т.к. **«Гумисол»** частично заменяет протравитель.

в-пятых: мы надеемся, что к концу июля у нас будет выпущена первая опытная партия сильнейшего концентрированного адаптогена **"Гумиам"** (гумат аммония). Обработанные им семена озимых будут иметь в зиму мощнейшую корневую систему, которая позволит выдержать все невзгоды зимы и весны.

Отдельно для цветоводов: наши предложения по применению препаратов **«Гумисол-Ц», «Гумипас-Ц», «Торф», «Керамзитовый дренаж»** позволят зимой Вашим питомцам чувствовать себя превосходно.

Наши адреса и телефоны:

84301, Донецкая обл., г. Краматорск, ул. Катеринича, 13-47, ООО «Агрофирма «Гермес», тел/факс (06264) 5-93-30, 7-12-54.

E-mail: hermes@krm.net.ua

